

OBROUČKOVÝ ČASOPIS

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUČHLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 29. Februara 1876.

Číslo 2.

Kuruci.

Historická povesť od *Sam. Tomášika.*

(Pokračovanie.)

II.

Bozkošná rovina rozprestiera sa na južnej strane staroslavskej Viedne, nekdajšej to osady Vendov¹⁾. Na západe a juhu objímajú roviny túto vysočiznú Alpy; k východu spojuje sa s pláni-

nou uhorskou, na ktorej v dialke šerejú sa pahorky malomartinské. Vznešený obraz poskytujú na bujných nivách, sredi vinohradov a sadov rozložené malebné osady, mestecká a mestá. Zdá sa, že slniečko zaľúbilo sa do šumiacich hájov na upätí vrchov sa rozkladajúcich a tam v hmlistej dialke na ozorných štýrskych Alpách večný sa leskne sňah! Na rovine panuje jarý bujný život, na Alpách driemaladová smrť. Jaká rozmanitosť Božej prírody! Jaký to vesmír sriedajúcich sa dojmov!

¹⁾ Na mieste, kde terajšie cis. sídelné mesto Viedeň leží, nachádzala sa už za časov Krista Pána vendická, t. j. slovanská osada. Rimania vystavili nedlho po narodení Kr. P. pri nej pevnosť na Dunaji a nazvali ju Vindobona. Red.

Keď zaletí oko naše od Badenu, starorimských to kúpeľov, ponad roviny k neboťnému Sňaziaku, zjaví sa nám v središti nej väže Viedenského Nového Mesta, ktoré čo utešená dekorácia roviny tej jakoby zo zeme vystupovala, čím viacej sa k nemu blížíme.

Mikuláš, kňaz Černo-horský.

Viedenské Nové Mesto leží v Dolných Rakúsach na rieke Rohrbachu vtekajúcej do Lutavy, ktorá tvorí hranicu medzi Uhorskom a Rakúsami. Za našich časov je ono mestom dost veľkým, počítuje okolo 16.000 obyvateľov, a posiaľ je pevno ohradené. Minulosť jeho je chytrná.

V XVIII. storočí, do ktorého padá naša povesť, bolo Nové Mesto silne opevnené. Hlboké priekopy vinuli sa okolo neho. Vysoké hradby, pevné brány a bašte, ovenčené delami chránily mesto oproti nápadom nepriateľským.

V prosredi mesta stojí zámok, v ktorom sa narodili Fridrich IV. a Maximilian I. Všetky izby zámočké okrášlené sú až po dnes historickými pamätnosťami. Pod zámkom nachodia sa mnohé podzemské chodby.

Jedného letného dňa r. 1701 bolo živo v meste i v zámku. Po všetkých chodbách zámockých, jako i vo dvore a samom meste boly početné vojenské stráže rozostavené. Celé mesto bolo od niekoľko dní na nohách. Prišli chýry, že uhorský vođa povstalcov Beresény napadnúť zamýšľa mesto.

Na predsieni, z ktorej dvere viedly do zámockého väzenia, stojí silná stráž.

Vo väzení tom nachodí sa knieža František Rakóci II., ktorého na jar silné vojenské oddelenie z Veľkého Šariša sem bolo doviedlo. Žalár jeho je dosť priestranný, ale tmavý. V prosred izby stojí dlhočizný stôl, na ktorom rozhádzane ležia rozličné písma, kalamár a perá. V pozadí vídať starosvetškú postel s podnebním, bez záclón.

Na dubovej stoličke s vysokým opieradlom sedí mladý, asi dvadsaťpäť-roční muž. Hlava jeho zpočívá na dlani pravej ruky, ktorej loktom o stôl sa opiera. Postava jeho je srednia; tvár má okrúhlu, fúzy husté, vlasy čierne, až dolu na plecía visiace, nos orličí, oči tmavé, plné ohňa a života. Odev jeho jednoduchý pozostáva z krátkeho kabáta s vystrihnutými rukávy a z úzkych nohavíc tmavej barvy.

Mladík ten zadumený je František Rakóci. Dumá snad teraz, že i starý otec jeho po matke, Peter Zriňsky, bán chorvátsky a veľmožný Frankopán r. 1671 v žalári tomto väznení boli prv, lež pod rukou katovou vykrvácali.

Zrazu povstal, oči jeho zablyskly sa divým ohňom i búrnym krokom chodil sem tam svetlicou.

„Tak marné sú moje listy, ktoré svedčia o mojej nevine?“ zahučal mladík a hrud jeho sa dmula jakoby Vesuv, keď má vybúšiť divým plameňom. „Alebo neprišli snad ani do rúk cisárovi Leopoldovi? Ha, blesky nebeské! Kebych bol voľným jako orol tatranský, znal bych pokorit svojich nepriateľov!“

I udrel pästou o stôl, len tak zprašfal.

Tri listy pisal Rakóci zo svojho žaláru Leopoldovi ku svojej obrane; no u dvora braly sa ony za dôkaz nezkrotenej náruživosti, a nie za znaky pokory a poddanosti.

Niet divu, že nedostal odpovede, že nemal nádej na svoje vysvobodenie.

I sadol si hnevom rozpalený Rakóci na stoličku i zamyslel sa znovu. Oko jeho ohnivé zavlhlo slzami. Veď spomnel si na svoju milovanú manželku Helenu, keď sa mu predstavila na myslí krvou postriekaná postava starého otca Zriňského, ktorého odtatá hlava v prachu sa váľala. I bolo mu tak okolo srdca bóľno, žeby sa bol rozplakal jako malé decko. Zmužil sa, veď počul na chodbe početné kroky ozbrojencov. Vstal a pokojným krokom meral väzenie.

Vo dverach zaškrypel ohromný kľúč, dnu vstúpili dvaja od päty do hlavy ozbrojení vojaci, i zvestovali mu, že môže za niekoľko hodín v zahrade sa poprechádzať.

Zámocká zahrada, do ktorej ho ozbrojenci dvaráz do týždňa na čerstvé povetrie vodievali, obohaná bola vysokými hradbami. Do tejto zahrady zaviedli i teraz dvaja dragoni Rakóciho, keď jim ho stráž zámocká odovzdala. Za nimi kráčal dôstojník, s ktorým jediným smel sa Rakóci shovárať a ktorý každé slovičko vážňovo plukovníkovi svojmu sdeľoval.

Slnko zachádzalo za štyrské Alpy, keď Rakóci vrátiť sa chcel z prechádzky do svojho väzenia.

V meste nastal hluk, zadychčaný strážnik pribehol k dôstojníkovi, ktorý väžňa doprevádzal, i pošopol mu niekoľko slov. Väžňovi rozkázané bolo, aby chytřejšie kráčal. Asi dvesto dragonov doprevádzalo ho do väzenia.

„Čo sa deje?“ pýtal sa väzeň sám seba, keď počul hrmenie diel zo všetkých hradieb mestských. „Či asnaď cisár Leopold prichádza, aby zajtrašieho dňa vyriekol súd smrti nado mnou?“

I zadumal sa hľadiac meravo pred seba.

„Ale čo to? Nenie to rachotenie výstrelov z ručnice?“

I vyskočil a oko jeho zablysklo sa junáckym ohňom.

„Priatelia moji žijú i nezabudli na mňa,“ riekol vo vytržení. „Poznám cvendžanie mečov a rachotenie karabínov husárskych!“

A nemýlil sa.

Bercsény, Ocskay a Alapy prijazdili s veľkým zástupom ozbrojených husárov k bráne Nového Mesta, aby sa do vniutra dostali a Rakóciho šablami na slobodu vypustili mohli. Prepadnutie nevydarilo sa, lebo veliteľ posádky dozvedel sa o ňom po predku. Keď sa jazda uhorská k mestu priblížila, bol most vytiahnutý, brána zavrená a delá zahučaly z hradieb do radov smelých jazdcov, z ktorých nejedon bol zronený. I otvorila sa brána a po zpusťenom moste hnali sa dragoni za unikajúcimi husármi; tito kedy tedy zastavili sa, vystrelili z karabínov, pridržali britkými mečami dragonov, kým sa v dialke neztratili.

Priatelja Rakóciho neprestali ani po nezdarenej tejto výprave premyslať, jakoby ho vysvobodili; no všetko unovanie zdalo sa jim byť marným.

I Helena, manželka Rakóciho, ustavične myslela na prosriedky, jakými by možno bolo milovaného manžela z istej zahuby vysvobodiť. I shromažďovala peniaze, bo ujistená bola, že ľstou a peniazmi i tie najmocnejšie pevnosti možno vydobýť; o cestách, ktoré by viedly k tomu cieľu, radila sa tajne s našimi známymi mladíkmi Jurkom Lipovianskym, Andrejom Raslavickým a Jankom Pivodom.

Helena vyjasnila čelo; hodina vysvobodenia mužovho blížila sa.

Jednoho pekného dňa, sotva že slniečko vyskočilo zpoza hory, kráčajú popri brehu Torisy traja mladí šuhaji, i shovárajú sa tajomstvenne. Zastali i poobzerali sa na všetky strany.

Sú to naši známi z Veľkého Šariša.

„Bratia moji,“ hovoril Jurko Lipoviansky nadšene, „osvedčujem sa tu pred vami slavnostne, že v službe kňazny Heleny a v službe milej vlasti všetko podniknúť som odhodlaný a že mňa od toho podujatia neodstraší ani oheň, ani voda, ani žalár, ani muky a smrť: veď milo je slúžiť vlasti, sladko za rod zomierať!“

„Bratia,“ prejal slovo Andrej Raslavický, „za ten náš ubiedený ľud, ktorý tolké útrapy znáša od bezsrdecnej šlachty a surového vojska nemeckého, na ktorý navalily sa od rokov

tolké pohromy, že už dosahujú temer výšku našich nebotyčných Tatier a volajú úpenlivo k nebu, za ten ľud dobrý, života schopný, statočný hotový som bars i prez ohnivú riekku sa prebrodiť, abych mu k voľnosti dopomôcť mohol. A v časiach týchto národ náš dľa skusenosti našej len od kn ežata Rakóciho úlevy očakávať môže. I pôjdem za tebou, brat mój Jurko, i podporovať ta budem verne, bezzistne, obetovave, jako mi bude pomáhať Bôh!“

„A mňa máte tretieho, čo tuším dost vyskúseného súdruha,“ podával Janko Pivoda obom mladíkovi ruky svoje. „Za česť a slobodu svojej krve, svojho národa, ktorá je teraz do prachu hodená a šliapaná, hotový som obetovať kedykoľvek život svoj. Vidím v duchu, že sa už brieždi a ukazujú sa zore lepšej nádeji, keď vyskytujú sa podajedni mužovia, ktorí znajú si vážiť človeka každého, ktorí vedia, že sloboda je dar pre každého človeka, pre každý rod daný od Boha. A keď i ja nečo vykonám k dobrému a sláve národa, bude mi to povedomie najsladšie u odmenou!“

„Bôh vidí naše čisté úmysli,“ riekol slavnostne Jarko; „i pozdvihneme ruky k nebesam i prisahajme Bohu, že za vec svätú svorne žiť i mŕť budeme, že Rakóciho spoločne vysvobodíme!“

Všetci traja mladíci pozdvihli pravice a jedným hlasom riekli:

„Tak nám Pán Boh pomáhaj!“

I sadli si na pažit a dlho shovárali sa tíško medzi sebou. Po dlhej chvíli vstali i lúčili sa.

„S Bohom, bratia,“ podával Jurko súdruhom svojim pravicu, „do skorého videnia na brehu Lutavy!“

A priatelja rozišli sa.

Krásna je to krajinka, v ktorej leží mesto Šoproň. Brdo srastlých výbežkov horstva politavského rozkladá sa z južno-západnej strany až ku mestu; z druhej strany vystupujú malebné vysočiny Malomartinské, hrdý hrad Frákno, nádherné sídlo Esterházcov, strmí na úbočí strmých skál. Keď

vystúpime na neďalekú od mesta výšinu, vidíme až k Semerinku, k lesu bakoňskému a k šíremu jazeru Neziderskému, ktoré však za našich časov skoro už celkom vyschlo. Za časov rimanských býval Šoproň sídlom XV. legie rimskej, i menoval sa Sempronium lebo Sopronium, dľa iných Scrabantia. Vo vojnách tureckých trpel Šoproň veľmi mnoho.

V čase, do ktorého naša povest zasahuje, stál Šoproň pri samom jazere Neziderskom, ktoré bolo sedem míľ dlhé a pol tretej míle široké. Rozsiahla táto hladina jazerná poskytovala najmä z návršia od šoproňských hájov obraz veľmi prekvapujúci.

Utešené je to mesto; len škoda, Bože, že v okolí jeho krev slovenská skoro celkom vyhynula!

Letní večer rozhostil sa nad švarnou krajinkou; poslednie lúče slniečka odbleskujú sa na priezračných vlnách blízkeho jazera. V Šoprone je živo, bo práve dokončuje sa výroční trh.

Mladý muž poberá sa od voza k vozu i dopytuje sa na nečo.

Mladík ten je náš známy — Jurko Lipoviansky.

„Pane, keď sa smiem pýtať, či ste z Nového Mesta?“ oslovil Jurko jedného kupca, ktorý šoproňské víno na vozy nakladal.

„Čo by ste rád, mladý človeče?“ pýtal sa tento.

„Idem do Nového Mesta, abych si tam vyhladal miesto čo hostinský pomocník. Nevzali by ste ma sebou?“

„Vďaka, a keď vám líbo, môžete u mňa zamesknanie obdržať.“

„Veľmi budem vám povďačným, pane! Menujem sa Vilém Sonnenstein. Ráďte prezreť moje svedoctvá. Bol som v Olomúci, Brne a vo Viedni a všade boli so mnou spokojní.“

V hostinci Viedenského Nového Mesta bolo veľmi hlučno, keď náš Jurko so svojim predstaveným do neho vstúpil. Nachodili sa v ňom skoro všetci dôstojníci posádky novomestskej; lebo tu dostali tie najlepšie uhorské vína, ktoré všetky iné, ba i chytrné

vöslauské, ktoré sa tu neďaleko rodí, dobrotou svojou prevyšovali. Jurko potešil sa veľmi.

Povinnosti svoje plnil svedomite; i usiloval sa nakloniť si dôstojníkov, ktorí do hostinca každodenne chodievali. Aby sa o pomeroch a ráze jednotlivých dôstojníkov dozvedel, obznámil sa s jich sluhami a týchto často štedre uhostil. Medzi inými dôstojníkmi padli mu do očí najmä bratia Lehmannovci, rodení Prusi, z nichž starší Gottfried bol stotníkom, mladší Ján poručníkom vo vojsku Montecucculioho. Bratia tito boli chudobní. Gottfried Lehmann mal v meste milenkú, ktorú rodičia za manželku pre jeho chudobu dať mu nechceli, ačkoľvek znali, že dcérka švarného stotníka náramne miluje. Sluha stotníkov Miško naznačil i dom, kde milenka Gottfriedova žije, i zjavil mu spolu, že on listy slečne od svojho pána tajne donáša. Jurko Lipoviansky písal hneď kňažnej Helene, že našiel cestu k vysvobodeniu jej milovaného manžela. I prosil ju, aby mu Andreja Raslavického, Janka Pivodu a dôverniciu svoju komornú Julku Okruckých s peniazmi na pomoc poslala.

A žiadosť jeho sa vyplnila.

O nedlho prišli všetci traja zaopatrení peniazmi do Viedenského Nového Mesta. Pomocou Miška dostala sa Julka do služby k rodičom milenky stotníkovej. Za krátky čas stala sa najvernejšou dôverniciou slečny a ona prosiedkovala tajné dopisovanie a schôdzky milencov. Ona to bola, ktorá radila slečne, aby nahovorila stotníka k vysvobodeniu Rakóciho. Keď stotník Lehmann počul, že osvobodenie Rakóciho bohatým sa stane a vyvolenie srdca svojho za manželku pojať bude môcť, stal sa zádumčivým a premýšľal ustavične o tom. O krátky čas riekol milenke svojej, že je uzrozumený s ňou, že osvobodí Rakóciho a ujde s ňou do Uhier, kde sa sosobášif dajú a šťastne žiť budú. Keď sa o tom Jurko dozvedel, navštívil tajne stotníka, odovzdal mu list kňažnej Heleny, v ktorom stálo, že mu dá 40.000 zl. a pekné statky v Uhorsku, jestli jej drahého manžela vysvobodí.

Stotník Lehmann povolal k sebe brata poručíka a keď tohoto za vec získal, riekol

Jurkovi, aby jeho list kňažnej poslal. Janko Pivoda vrátil sa do Veľkého Šariša. Helena bola celá bez seba od radosti, a hneď poslala po ňom množstvo peňazí Lehmannovcom.

Po návrate Jankovom sišli sa všetci ku stotníkovi Lehmannovi a keď dôstojníci prisahali, že Rakóciho oslobodia, obdržali 20.000 zl.; ostatnie peniaze a statky mali po zdarnom prevedení vecí v Uhorsku obdržať. Sprisahanci radili sa dlho; i uzavrelo sa, že i Jurko, Andrej a Janko medzi dragonov vstúpia a na príležitostný čas s prevedením podniku svojho čakať budú.

Rakóci zadivil sa, keď jedného rána cez otvorené okno do väzenia jeho tri orechy padly. Zodvihol jich, i rozlúpily sa mu samy v rukách a v škrupinách našiel listy od Heleny, Alapyho a Gottfrieda Lehmana. Tvár jeho vyjasnila sa. Na chodbe počuť bolo kroky. Väzeň zničil listy i vyhodil jich von oknom. Dôstojník oznámil mu, aby za nim kráčaľ....

V zámku Novomestskom prepamätná je tak rečená „čierna sieň“. Bola to izba celá čiernym súknom obťahnutá. V nej odsúdení boli na smrť r. 1671 bán Peter Zriňský a František Frankopán, ktorých náhrobok nachádza sa posiaľ pri vchode do baziliky.

V sieni tejto zasedá súd.

Na prosred čiernym súknom potaženého stolu postavený je veľký čierny kríž, po oboch jeho stranách dva srieborné kandelabry, na každom z nich horia tri voskové sviece, ktoré priestrannú „čiernu sieň“ veľmi slabo osvetľujú, tak že v štyroch kútoch teremu rozostavené biele sochy, predstavujúce štyri hlavné cnosti, vynímajú sa v tom pološere sta dáke nočné príšery.

Okolo dlhočizného stolu sedí šesť sudcov. Na hlave majú veľké parochne, čierne rúcho zplýva jim až k päťám. Za vrch stolom na povýšenej stoličke sedí sriebrovlasý starček v červenom odeve; na prsách visí mu ťažká zlatá reťaz s ligotavým krížom. Líca jeho sú bladá, vpadnuté, čelo vráskovité, oči neobyčajno živé. Je to kardinal arcibiskup Kollonič, nekďajší Rakóciho vychovavateľ. Na pravej jeho strane stojí mladý, štíhleho zrastu muž, dvorský tajomník Bazzelini.

Do tejto siene viedli vojaci pod holými šablami Rakóciho.

Pevným krokom, s klobúkom na hlave, vstúpil pyšný väzeň do „čiernej siene“, i sadol si, nečakajúc na dovoľenie, na stoličku oproti sudcom.

Vyslanci Anglický, Pruský, z Braunschveigu, Lüneburgu, z Hessenska a Mainzu prosili cisára Leopolda, aby Rakóciho na slobodu prepustil; no cisár osvedčil sa, že on starej rodine Rakócovskej bol vždy milostive nakloneným, medzitým že musí nechať voľný priechod spravodlivosti; že však nariadi, aby sa s nim vždy čo s osobou kniežatskou zachádzalo. Zнала to dvorská súdna stolica, i pretrpela toto chovanie sa Rakóciho pokojne.

Začalo sa prelčenie.

Knieža neodpovedal na žiadnu predloženú mu otázku.

Stotník z Longuevalu, rodom Francúz, predvolaný bol čo svedok. I svedčil, že od Rakóciho dostával z Veľkého Šariša listy na kráľa Francúzskeho Ludvika XIV. a jeho ministra Barbesieuxa písané, v ktorých vyzýval Francúzov, aby Uhorsko od Rakúskeho dvoru oslobodili.

Tu povstal pyšný väzeň i riekol:

„Svedok je podlý a nevďačný Francúz, ktorého slová nezasluhujú žiadnej viery. Písmo je moje; no mne náleží právo, abych pre vlast svoju nešťastnú pomoc a ochranu hľadal trebars vo Francúzsku. Predstavte ma pred súd uhorský, tam vydám počet z krokov svojich, ktoré len k blahu vlasti smerovali. Vás, páni moji, nikdy neuznám za upravených, aby ste ma súdili!“

I sadol si a mlčal, kým neboli všetci svedkovia predvolaní.

Predseda pokynul a Rakóci zavedený bol do vedľajšej izby; keď sa väzeň odstránil, prečítané boly ešte raz písma i pýtal sa sudcov Kollonič:

„Jaký trest zaslúži obžalovaný?“

„Smrť!“ vypovedol rad radom každý temným, zdľhavým hlasom.

Tajomník napísal výrok smrti a keď ho sudcovia podpísali, zavolaný bol dnu väzeň.

I prečítaná bola Rakóciemu listina. Pri slove „smrť“ zbledol knieža, no vstýčenou hrdou hlavou opustil bez slova osudnú „čiernu sieň.“

Výrok smrti predostrený bol vo Viedni cisárovi ku potvrdeniu. Cisárovná, prosená Helenou o milosť, prmlúvala sa za Rakóciho a Leopold premenil výrok smrti na doživotný žalár. Rakóci zavedený mal byť na Kufstein do Tyrolska.

Bolo to siedmeho novembra 1701.

Vo Viedenskom Novom Meste bolo veľmi živo, keď zpráva o omilostení kniežata ta doletela. V zámku robily sa prípravy k odvedeniu Rakóciho do doživotného toho žaláru. V meste viedol sa o tom živý rozhovor medzi mešťanmi.

Zámokový veliteľ, ktorý opatroval kľúče od väzenia Rakóciho, radoval sa veľmi, keď sa okolo deviatej večer poberal do svojej izby, že mu od zajtrašku odpadnú tie najväčšie starosti a dosiahne žiaduceho pokoja.

Vstúpil do izby i zapaloval svetlo.

Vo dverách objavil sa stotník Lehmann so svojim bratom poručikom a dvoma vojakmi. I priskočili k nemu, vyhasili svetlo, zapchali mu ústa, poviazali ho, vystreli ho na postel i priviazali ho o ňu, aby sa ani hnúť nemohol. Stotník Lehmann vzal kľúče od žalára, i poberal sa so súdruhmi preč, keď izbu veliteľovu zamkli a kľúč od izby k sebe vzali. Poručík Lehmann išiel pokojne na dvor a tam prechodil sa s inými dôstojníkmi; Jurko Lipoviansky a jeho sluha boli mu pri boku. Stotník Lehmann prišiel s Jankom Pivodom pred dvere žaláru Rakóciho, kde Andrej Raslavický stráž držal. Otvoril dvere, prehodil Rakóciemu biely dragonský plášť a vtisol mu na hlavu dôstojnícky šišak. Poručík Lehmann vytkol okno, pripevnil naň dlhý pevný provaz a zpusťil ho dolu do zahrady. Činom týmto chceli odvrátiť od seba

pozornosť. Rakóci do plášťa až po uši zahalený kráčal vedľa stotníka Lehmana dolu schodmi na dvor ku bráne zámockej medzi mnohých dôstojníkov a stráže, keď sa medzi tým brat jeho poručík s nimi shováral. Jahnáble prešiel Rakóci cez stráže, vrátil sa poručík k väzeniu, postavil na miesto Andreja Raslavického inú stráž, i odišiel s týmto a Jankom Pivodom za utekajúcimi. Pri samej bráne mestskej dohonili Rakóciho, stotníka Lehmana a Jurka Lipovianskeho.

Stotník Gottfried Lehman odprevadil jich za mestskú bránu, ktorá bola ešte otvorená, i vrátil sa späť do mesta, aby svoju milenkku sebou pojal. Jeho brat, poručík vo vojsku Montecucculioho, očakával ho pri bráne, keď medzitým Rakóci s našimi mladíkmi Jurkom, Andrejom a Jankom k jednému osamelému domčoku pospiechali, kde jich Adam Berzevici s bujnými koňami očakával. Ihneď dali sa na pochod v smere ku Uhorským Starým Hradom, zanechajúc tu sluhu s koňmi pre zaoštalých sprisahancov.

Gottfried Lehmann ponáhlal sa s milenkou svojou ku bráne mestskej, pred ktorou ho brat netrpezlivo očakával. V meste nastal lomoz, dragoni prievádzali k bráne, zastavili stotníka, most bol vytiahnutý, brána zavrená — stotník Lehmann bol zajatý. Keď to videl jeho brat poručík, utekal k domku i uháňal za Rakóciem.

Marne bránil sa Gottfried Lehmann. Vojanský súd odsúdil ho ku hroznej smrti. Kat zlomil mu na popravisku nad hlavou meč, ztrhal mu dôstojnícke odznaky, priviazal ho k stĺpu, bil ho so svojimi pomocníkmi, obešil ho a mrtvé telo jeho rozštvrtil. Nešťastná milenka jeho zbláznila sa.

Na hranicah Uhorska očakávali Rakóciho Bercsényi a Ocskay s početnou jazdou. A šťastne dostali sa cez Prešporok, Trenčín do Krakova.

(Pokračovanie nasleduje).

On riekol — a stalo sa!

Tak Hospodin, keď stvoril sveta kolo:
On riekol — a stalo sa,
On rozkázal — a postavilo sa,
On poručil: „buď svetlo!“ — a bolo.

Tam, kde ničota vládala,
Povstaly svety slavné, stkvúce,
Kde večná noc sa rozkladala —
Zasvitly blesky nehynúce!

* * *

A u nás? Ach! kam to u nás zašlo?
On riekol — a stalo sa,
On rozkázal — a zrútilo sa,
On poručil: „zhyň svetlo!“ — a zhaslo!

Tam, kde sa život prúdil rezký,
Zas zavládala ničota,
Tam, kde svietily svetla blesky,
Zas noc tmavá a pustota!

Svetlá naše povyhášané —
Tisícov nič neplatí žiaľ,
Svätyně naše rozbúrané,
Tu i tam len — hromada skál!

Tri stĺpy dymu k nebu čnejú,
Pod nimi pahrab horúca,
Tam nádeje Slováka tlejú:
Kláštor, Martin a Revúca!

* * *

Tak, bratia drahí, čo nám dala
Božia milosť a naša cnosť,
To nám vrahov našich odjala
Divá závišť a svereposť.

Ale nezúfaj, junač Tatry,
Slej sa v nezlomné reťazy,
Zažihaj svetla nové vatry:
Vôľa nezdoľná víťazí.

Keď nám zhasili slnká naše,
Hviezd zažihajme tisíce,
Nimi sa budú jasať zase,
Širé Slovenska hranice.

Roznásajme v zápale mladom
Rumy sväté po otčine:
Každý kameň nech je základom —
Novej národnej svätine!

D. Maróthy.

Zo Slovenska do Východnej Indie.

Cestopisné listy *Odorika Sillassyho* pisané *Sytnianskemu*.

II.

V predošlom liste svojom spomnel som, že Vám opíšem Terst a svoju cestu do večného mesta Rímu.

Terst, italsky Trieste, je mesto prastaré, lebo okolo r. 130 pred Kristom Pánom patrilo už k ríši rímskej; keď sa táto rozpadla, prechádzalo mesto z jedného panstva do druhého, až konečne r. 1382 dobrovoľne uznalo vojvodu rakúskeho Leopolda III. za svojho pána, ktorý práva a svobody jeho potvrdil. Roku 1719 vyhlásený bol prístav za svobodný, a r. 1849 stalo sa mesto spolu s územím samostatným a ríši bezprostredne podriadeným.

Mesto toto vriediť možno medzi najväčšie obchodné mestá na európejskej pevnine. Leží ono v polokruhu na zátoketobožemena. Pohľad na mesto z Krasu je veľkolepý, tak i zo strany mora, najmä večer, keď je celé plynom osvetlené. Pozostáva zo Starého a Nového Mesta, a toto zase z Terezovho. Jozefovho a Františkovho námestia. Staré Mesto leží na úbočí zámockého vrchu a tiahne sa hore až ku pevnosti, ktorá na mieste bývalého Kapitulu rímskeho založená bola. Ulice v tejto časti sú krivé, špinavé a tak úzke, že len vo troch môže sa s vozom preísť. Starý chrám byzantský sv. Justa čnie až po samú pevnosť, ktorého váža čia-

stočne na rumoch rímskeho chrámu je zbudovaná. Na druhej strane zámočného vrchu rozkladajú sa cintory terstské.

„Corso“, najhlavnejšia trieda terstská, oddeľuje Staré Mesto od Nového. Toto je veľmi pravidelne stavané, má rovné a široké ulice, ktoré sa pravým uhlom križujú. Tu bývajú bohatí kupci vo výstavných domoch, v ktorých dolejších častiach sú veľké magaciny a sklady. Dlažba je výborná, jakou sa málo ktoré mesto pochváliť môže. Široké chodby dlážené sú samými kvadrami, skoro dva metre dlhými, po ktorých sa veľmi pohodlne a príjemne chodí.

Teretzovské námestie tvorí najkrajšiu časť mesta; do tohto námestia vniká prielav, Canale Grande zvaný. Na bursovom námestí, okrášlenom sochami Neptuna a Leopolda I., je Tergesteum, zároveň s bursou ohnisko terstského obchodu. V tejto veľkolepej budove nachádzajú sa kanceláre, čítarne a knižničníareň rak. Lloyd a mnoho iných závodov. Všetky siene a chodby preplnené sú ľudstvom, ktoré sa tu od rána až do samého večera zdržuje. Bursa je stavisko veľmi nádherné, s veľkými sochami na hlavňom vchode. I tu býva mnoho ľudstva, ktorí sa po zisku a peňazoch hltave sháňajú. V predsieni je poludník a 12 nebeských znamení označeno barevnou mosaikou na dlažbe. Na poludnia zasvieti sem slnko otvorom. Vo veľkom tereme naznačili Terstania malbou ten moment, keď Karol VI. jich prístav za svobodný vyhlasuje.

Najživejšia časť mesta je Jozefovo, kde sa nachádzajú prístavné úrady, množstvo skladov, kúpele, lazaret, zbrojnica atď.

Prístav zajímal ma najviac. Tu sme sa i najviac zdržovali a bavili pohľadom na toto neobyčajné divadlo, i nezunovali sme sa dlhým divaním, lebo vždy nečo nového, už na mori, už na nábreží zjavilo sa oku našemu. Možno tu vidieť skoro všetky národy, pri mori bývajúce, a to nielen z Európy, ale i z Ázie a Afriky, ba i z ďalekej Ameriky a Austrálie, a to v jich národných krojoch a zvláštnosťach, i jich rozmanité reči počuť. Pestro barevné vlajky, hore vztýčené, vesele

sem tam sa preháňajú a oznamujú nám barvou svojou domovinu svoju dialnu. Malé rybárske loďky pohybujú sa tu medzi veľikánmi, a lahunké bárky lákajú nás k zábavnej jazde po nestálych, samopašných, tmavomodrých vlnách. I zajímala nás najmä jedna veľká loď, i vystúpili sme na jej palubu. Nik si nás nevšimol, keď sme všetko dôkladne prezerali. Na jednej strane odpočívali lodníci, ktorí boli od uhlia čierni jako murini, na druhej strane nahromadené boly potraviny, opodiaľ stály kliecky s drubežou a chlieviky, kde svine krochkaly a ovce blačaly. V kajutách hovelí si cestovatelia pri vínku.

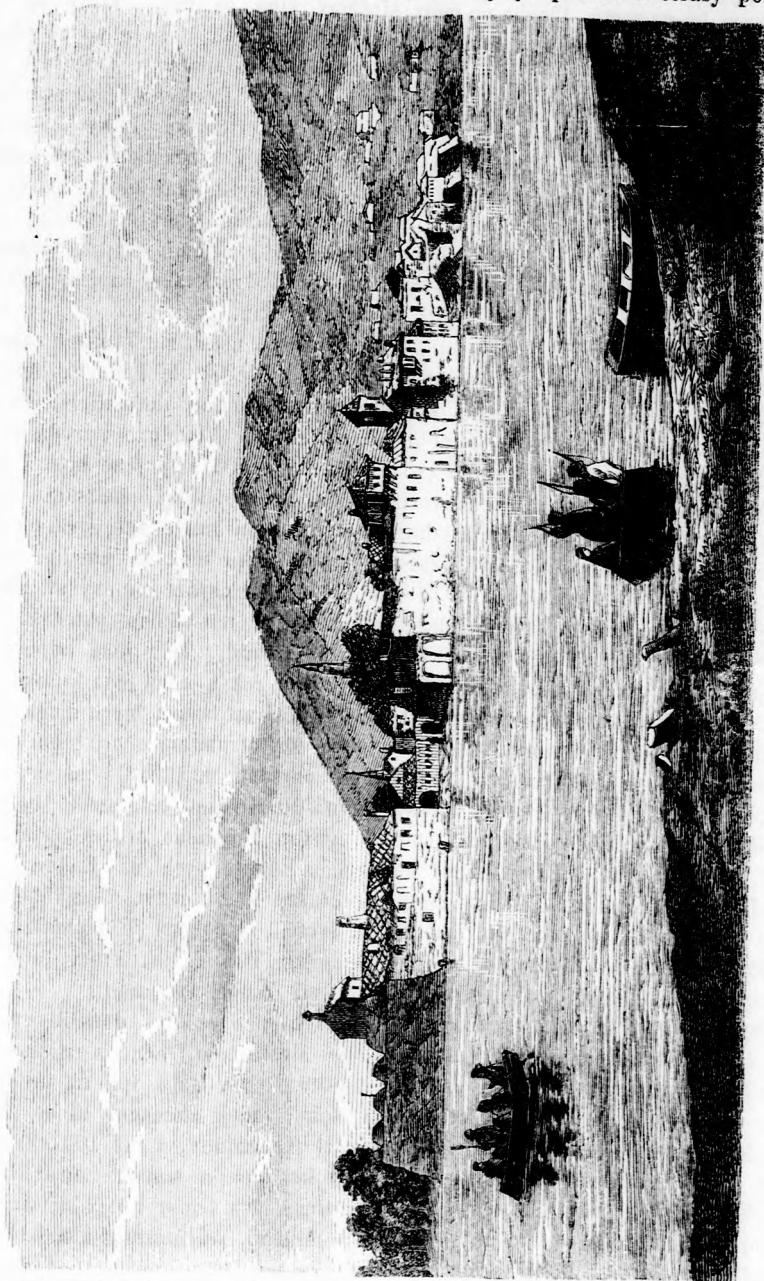
Prístav terstský je pre kupecké lode dosť hlboký, no radové lode, ktoré potrebujú veľkú hĺbku, bývajú pred prístavom zakotvené. Medzi loďmi pozorovať možno morské znaky, tak zvané bóje. Sú to duté nádoby, ktoré sú kotvami na dne morským pripevnené, následkom dutosti svojej vždy v jednom mieste nad vodou sa udržiavajú, a korábom naznačujú, kade sa majú plaviť, aby vyhly všelijakým prekážkam. Kotvy sú dla veľkosti lodí rozličné.

Na nábreží vídať najviacej cudzincov v tých najmalebnejších krojoch a nik si jich nevšimá. Nábrežie samo pri prístave veľmi je pekné; z neho vychádzajú do mora hrádze, „molo“ menované, ktorých je niekoľko; najväčšie sú molo St. Carlo, práve prosred mesta, Ferdinando a Sta Teresa. Z týchto hrádzí môže sa po lavičke na loď vstúpiť. Keď kráčame okolo morských kúpeľov k molu Sta Teresa, vidíme na jeho konci maják či svetlárňu. Je to väža asi 40 metrov vysoká, na ktorej vrcholci nachádza sa niekoľko svietiel do kola sostavených, okolo ktorých ustavične točí sa stienidlo, ktoré hneď svetlo zastieňuje, hneď zase odkrýva. To sa stáva pre tú príčinu, aby mohli plavci už z ďaleka svietelne na majáku rozoznať od iných lúčov nepohnutých a nimi svoju cestu riadiť. Na konci Františkovo námestia leží nový lazaret so zvláštnym prístavom, v ktorom 70 lodí pre vyšetrenie zdravia v stávke držané byť môže. Tu leží i rozsiahle nádražie južnej dráhy, ku ktorému samému môžu lode sa priplaviť a náklad prevzat.

a
ne

a po
teraz
telov
liani,

Terst má ráz veľkého mesta prímorského a čo obchodnie mesto prevýšil svoju starú nepriateľku v lagunách — Veneciu (Benátky), tu celkom prevláda, lebo zriedka počuli sme slovinsky hovoriť. To je kliatba Slovanstva! Utešený je pohľad z terasy pod citadellou,

Trebinje.

a po prekopaní vodovodu suezského stal sa teraz pre Európu ešte dôležitejším. Obyvateľov má okolo 70.000, z ktorých $\frac{2}{3}$ sú Italiani, $\frac{1}{3}$ Slovinci. No reč a vôbec ráz italský na Terst a jeho rejdu. More bolo tiché a hladké jako zrkadlo; nesčíslné lode plávaly sa na ňom majestátne jako obrovské labute a vzdialené koráby zdaly sa nám byť

bieloskvúcími bodami. Okolie terstské je rozkošné. Všade vidieť možno zahrady, v ktorých réva, olivy, fíky, kaštany atď. pod italským už slnkom bujne rastú. Plavba po mori na ľahkej barke popri pobrežia terstského je veľmi príjemná.

Vo Viedni bolo nám hovoreno, aby sme z Terstu po mori cestovali do Arkony a ztade po železnici do Rímu. Loď do Arkony išť mala len o niekoľko dní. I sobrali sme batožinu svoju, a okolo šiestej večer poberali sme sa železnicou nazpät na Nabrezinu. I uzreli sme opät krásny kaštieľ Miramar, ktorý leží pri samom mori vyše Terstu, jakoby z vody vystupoval. V paláci tomto má byť tá najväšia nádhera; predsieni, schody a svetlice sú vraj drahocennými kobercami pokryté, steny a stropy malebne okrášlené. Má tu byť nahromadené množstvo obrazov, sóch, drahých kovov a mnoho vecí umeleckých. Zajímavá má byť najmä izba, v ktorej nešťastný mexikánsky cisár Maximilian niekdy pracoval.

Italské slnko je celkom iné čo naše. Ačkoľvek je apríl, skveje sa ono na tmavomodrom blankyete, a žiadne mračno, žiadna hmľa nezadržuje jeho skoro kolmo padajúce lúče. Od mora povieva milý vetrik, ktorý si s vlnami pohráva. Sme na Nabrezine. Nocou leteli sme popri Gorici, Udine, Trevisi a ráno 30. apr. okolo ôsmej hodiny dorazili sme do Mestre, ktoré mesto za Benátkami na pevnine italskej leží. Zašli sme si kus cesty. Mohli sme z Terstu išť po mori do Benátok a ztade po železnici do Mestre, i boli by sme sa aspon pri východe slnka pokochať mohli neobyčajným pohľadom na z mora vystupujúce čarokrásne mesto Benátky. Darma, kapucini v Terste neznali krom italsky žiadnej inej reči, i nepoučili nás, kade cestovať máme. V Mestre raňajkovali sme. Celá príroda stála kvetným rúchom odiata pred zadiveným okom našim. Dorazili sme do Padovy. Víťaj nám krajinka prekrásna! zvolali sme vo vytržení. Vlak sa pohol. Popri trati železničnej vidíme vinič skoro na meter vysoký. Celá rovina medzi Mestrom a Pádovou, kam sme sa poberali, veľmi úrodná. Krajinka podľa riečok Brenty a Bacchiglione

podobá sa rozkošnej zahrade, ktorú množstvo nádherných letohrádkov, benátskym šľachticom (nobili) patriacich, okrašľuje. Okolo stromov vinú sa révy, ktoré na vrcholce stromov dosahujú, tak že máme pred sebou nepretržené stromoradia morušové s révoými vencami. Prosred týchto stromoradiú sú lúčiny a kukuričniská. Lúky kosievajú šesťkrát do roka. V zahradách vidieť mnoho broskví, marhuliek, kaštanov, fíkov, mandlí, ďalej zadumčivé cypreše, vavriny a myrty, ktoré so vždy zelenou olivou dodávajú rastlinstvu tejto rozkošnej krajiny zvláštny ráz horúceho juhu.

Takouto ustavične krásnou zahradou leteli sme z Mestre do Padovy, kam sme asi za poldruhej hodiny dorazili. Mesto toto bolo nekdy sídlom Venetov, národa to slovaniského. R. 1406 pripojené bolo i so svojim územím k republike benátskej. Za našich časov je veľmi zanedbané, i má okolo 50.000 obyvateľov. Chrámov má mnoho, medzi nimi najmä vyniká chrám gotický sv. Antona Paduvanského, mestského patrona, ktorý tu r. 1231 zomrel. Telo jeho odpočívá v serpentinovej rakvi, a na jeho hrobke sú krásne relify od Sansovina a iných umelcov. Vniutri oplýva kostol zlatom a srebrom a je ozdobený obrazmi majstrov benátskych. Staroslavná universita padovanská bola r. 1228 od cisára Fridricha II. založená, ktorý ju sem z Bolone preložil. Radnica je stavba prekrásna a má jedon z najväšších teremov na svete. Ozdobená je pomníkom slavného dejepisca Tita Livia, ktorý tu r. 59. pred Kristom Pánom sa narodil.

Okolo dvanástej dorazili sme do Bolone. Mesto toto, jedno z najstarších a najdôležitejších v Italii, leží na úrodnej rovine, v tak zvanej Romagni alebo Aemilii na úpätí Apennínov, i má 109.000 obyvateľov, 130 kostolov a slavnú universitu, r. 1119 založenú. Tu odokryl r. 1789 Jozef Galvani silu mlunnú, galvanismus menovanú. Podivné je, že na tejto universite i ženské prednášaly. Tak v XIV. storočí Novella d' Andrea, ktorá, ponevác bola veľmi krásna, za záclonou ukrytá prednášala, neskôr Laura Bassi prednášala matematiku a fysiku, Manzolina

ale anatomiu a za novších časov Clotilda Tambroni greckú reč. Mesto toto má dlhé, široké ulice, mnoho palácov a podivné väze.

Tu sišli sme sa s nektorými kňazmi a biskupmi z Uhorska. Pýtali sa nás, kam ideme. Nepoznali sme ani jedného.

Z Bolone pohli sme sa okolo 3. hodiny po obede. Železničná trať vbieha medzi vrchy Appenniny. Okolo štvrtej počali nám zažiháť lampy vo vozňoch. Čo to? Vbehli sme do jasku, z tohoto do druhého atď., jako skoro na Semerinku, až sme dorazili na vrch, i objavilo sa nám v údolí hlboko krásne mesto Pistoja, pri ktorom r. 62. pred Kristom Pánom Catilina bol zbitý a i padol. Mesto počíta asi 12.000 obyvateľov, má mnohé dielne, najviac na zbroje, v mesto tomto vyrábaly sa vraj prvé pištole. V blízkosti Pistoje nachádzajú sa vrchy Monteferrato, a v nich serpentínové kameňolomy. Okolo pol ôsmej boli sme vo Florencii.

Florenca, italsky Firenze, „la bella“ (prekrásna) menovaná, leží v utešenom údolí na rieke Arno, ktorá povyššie Livorna do sredoziemného mora vteká. V XV. storočí čítala Florenca 90.000, dnes číta 143.000 obyvateľov. Mesto toto založené bolo Rimani najskôr pod Sullom, t. j. v I. storočí pred K. P. Tu žili slavný poet Dante Alighieri, ktorý sa tu r. 1265 narodil, slavní maliari Leonardo da Vinci (1519), Michel Angelo de Buonarroti (1474—1563) a mnohí iní. Mesto má 87 kostolov, mnoho starobylých veľkolepých palácov.

Vstúpili sme do reštavracie blízko stanice ležiacej. Pýtali sme si večeru. Nik nás nerozumel. Posluhujúci sklepník rozhadzoval sa dosť, švandrkujúc anglicky, francúzsky a italsky.

„Noi siamo Tedeschi,“¹⁾ riekol som; bo chcel som, aby nám nejakého Nemca k posluhu zaopatril.

Nebolo nikoho v hostinci, kto by bol znal nemecky; i pochyťím milého hostin-

ského sluhu za plece a ukazujem mu posunkami, čo si želáme. Dostali sme dobrú večeru za päť frankov. Okolo deviatej mali sme sa hýbať k Rímu. Hostinský zaopatril nám povoznie lístky. Boli sme mu za to veľmi povďačními. Viezli sme sa na druhej triede. Ponevác bolo málo cestovateľov, políhali sme si na mäkké pohovky i spali sme až do rána. Prebudím sa, pozrem von oknom — všetko sa zelená. Leteli sme čarokrásnym údolím rieky Tiberu. Tam vidím Taliana, jako sa nesie na mulici, za nim na tom istom sedle sedí jeho žena i drží jednu rukou veľký dáždňik nad hlavami, druhou ale koš s ovocím. Idú na trh, aby niekoľko soldov utržili, lebo i v požehnannej Italii sú ľudia biedni. Okolo pol jedonástej dorazili sme na stanicu večného mesta, ktoré sa pred nami jako čarokrásne panoráma rozprestieralo. Zostúpili sme z vozňa.

„Dove, dove! Ai Capučini, piazza Barberini!“ kričali na nás zo všetkých strán pohoniči.

„Ai Capučini!“ riekli sme i vysadli do kočiaru, odhodíme svoje klobúky, bo tak nám písali z Rímu, aby sme bez širákov došli do kláštora. Kočiar zastal na námestí, Barberini zvanom, kde sa nachádza „Coenobium Capucinatorum“, v ktorom nachádzalo sa 300 mníchov. Vystupujeme asi po 50 schodoch hore i zastaneme pred brámkou. Na zacenganie otvorily sa dvere a starý frater pustil nás dnu.

„Austria,“ riekli sme.

I zaviedol nás k otcovi Al. Strebickému, generalnému definitorovi z našej provincie. Tento privítal nás vludne i predstavil generalovi Mikulášovi A. S. Joanne, ktorý nás láskave prijal. V izbe otca Alfonsa pohostili nás polievkou, mäsom a vínom, čo nám po tolkom unovaní veľmi chutnalo najmä preto, že sme počnúc od Terstu až sem okrem makaronov a šalátu skoro nič iného k jiedeniu nedostali.

O Ríme budúce. S Bohom!

¹⁾ My sme Nemci.

Vodnáarka.

Obrázok z veľkomestského života.

Od *Mil. Dumného.*

III.

Bol utešený večer.

Cestou od Švábskeho vrchu poberaly sa tri rôzne postavy popri mestskom majeri ku Budínu. Bol to bystrý šuhaj s utešenou devou a stará ženička. Išli zvolna. Starenka nevládala a vždy dva tri kroky zaostala za mladými ľuďmi. Šuhaj i deva dôverne viedli sa ruka v ruku a bez pochyby sladko si besedovali, lebo sa jim líčka v tej žiare mesiačka práve tak usmievaly, jako tá jeho plná tvár. I zdalo sa, jako by starenka nashvál bola za nimi opozdievala sa. Priala jim lúbeho rozhovoru.

Nuž hádajte, kto boli ti traja?

Prizrite sa jim a ubádnete. Tá švarná deva s tými dlhými vrkočmi, belasými očami je naša známa vodnáarka Elenka. I starenku by ste poznali, keby ste sa jej lepšie prizreli. Hej, mnoho búrok už nad jej šedivou hlavou preletelo! Po ťahoch tých uvädnutých ešte voždy poznať, že je to matka hodnej dcéry, matka Elenkina. Ona už dva mesiace býva s dcérou svojou a Elenka od toho času celkom v tej Pešti privykla. Privykla veru a jako by i nie? Matička je pri nej a Martin je tiež tu. To je ten Martin, čo si pri nej kráča a ruku jej drží. Sirota sta ona prišiel sem z rodiska, doprevadil jej matku, prišiel na vandrovku a našiel si tu svoju Elenku. Jako spolu do školy chodili, nevyšla mu ona z pamäti; pozdejšie ešte viac zatúžil po nej a teraz je šťastným, že ju často vídať môže.

Bol to veselý život u vodnára Jura Adámka!

Starý brat tešil sa veľmi, že mohol sestre svojej, matke Elenkinej, na staré dni pohodlnejšie živobytie zaopatrit, lež by bola matka mohla na Horniakoch. Ačpráve si starenka vždy priala, by nekdý pri svojom drahom manželovi v milej domovine odpočívať mohla, preca bola rada, že i v cudzine dobré srdce bratovo našla, ktoré jej prialo tak veľmi, že

jak sama tak i jej dcérka v dome šlachetného pokrevného blažené chvílky života žily.

Mladík nám už známy Martin bol remeselníckym pomocníkom, usilovným a mravným šuhajom. A jako Elenka bola utešeným hól- nym kvietkom, tak bol i Martin driečnym mládencom. Nie tak priam našiel bys jemu rovného! V domovine nejedno dievča túžobne za nim pozeralo, nejedna matka nádej si robila, že jej bohatú jedináčku k oltáru povede! Marné súzenie, marné nádeje!! Veď komu raz Elenka počarila, ten nevládala svojim srdcom, tomu marne núkali bohatstvá s dcérami svojimi. Tak pochodil Martinko nás! A že Elenka bola bájnou vilou slovenskou, ktorá každé srdce ovladať v stave bola, skusili sme na Aladárovi a Árpádovi. Jako náhle ju zhliadli, zaľúbila sa jim, chválili ju, išli za ňou, áno nasledovali ju až k domu. A čo ozaj zamýšľali ti panskí junáci s tou devou chudobnou, čo chceli? Veď sa jim dvere palácov otváraly, za nimi dámy kukaly. Hja, krása je krásou i v chatnom rúchu. A ti ju poznali! Martin k tomu poznal i jej anjelské srdce!!

A zkade putujú naši traja známi? Boli navštíviť dobrú rodinku, ktorá v čarovnom kúte, Auwinckel zvanom, na majeri býva. Už desať rokov staričká matka svoju tam na majeri vydatú sesternicu Žofku nevidela. Preto, ač jej to ťažko padne, častejšie ju s Elenkou navštívi. Na celý celučický deň často k nej sa vyberú a Martinko ochotne odprevádza jich ta, keď slabý na nohy Adámok službu túto ochranca plniť nemôže.

I teraz sa vracajú z takej výpravy.

Už došli k Budínu. Niže cisárskeho kúpeľa zastali pri Dunaji. Utešený je ten Dunaj večer, keď sa mesiačik doň nazerá a hviezdičky v ňom odzrkadľujú. Sotva naši známi zastali, pridružili sa k nim dvaja prívetiví ľudia a vyzývajú jich, by sa jim lú- bilo vstúpiť do člnov, že jich darmo zavezú dolu až ku mostu, bo že i tak cestu ta

konat zamýšľajú. Martinko mal vôľu, starenka bála sa, Elenka by rada šla, keby mati chcela. Ale tí rybári tak pekne nahovárajú, že jim bude veselšie, že by sa jim ľúbilo, že zkusia, jaká to rozkoš plaviť sa po Dunaji večer a že pre tento mladý párik to bude nezapomenuteľnou zábavou.

Sadli si do člňok. Boli dva na brehu. Do jedného sadla si starenka s Martinom — a ten hneď sa pobral; Elenka musela do druhého vstúpiť, v ktorom dvaja mladí páni sedeli. Martinka to hneď znepokojilo i prosil rybárov, že by Elenku tiež na svoj člň vzali; ale tí sa stavali hluchými. Matka sa náramne nalakala. Čo tu vidí Martin? Člň, na ktorom Elenka sedela, šiel v inú stranu. Z člňa bolo počuť úpenlivé volanie Elenkino. Matka zalamovala rukama. Martin prosil, hrozil rybárov, aby ten člň prenasledovali: rybári sa stavali hluchými.

Elenka zmizla a člň unášal matku čím viacej tým ďalej ku mostu.

Bol to stav zúfalstva. Martin chcel skočiť do Dunaja a plávať Elenke ku pomoci, ktorú zlí ľudia Bôh vie kam odvážali, — ale rybári ho držali a on sa ani hnúť nemohol.

„Ľudia, smilujte sa! Povedzte mi, čo sa to stalo s mojou dcérou?“

Rybári stískali plecami a mlčali.

Lež, kam že to letí ten člň od jedného brehu Dunaja k druhému, v ktorom sa Elenka nachodí?

Dvaja chlapi silno vesľujú a dvaja elegantní mladí pánkovia majú sa okolo Elenky. Ona najprv plakala, kričala; keď to nespomohlo, chcela sa hodiť taktiež do Dunaja — ale jeden pánik chytil ju silno cez poly a pritisol ku sebe.

Elenka sa borila s divochom, ale tu prišiel druhý ku pomoci, dievča silne držali a neočate ju objímali. Elenka bránila sa zo všetkých síl až temer premožená bez seba klesala. Ale zrazu vytrhla sa, — jeden z mladých páňov padol do Dunaja a Elenku sotva druhý zachytil. Rybári skočili za tonúcim, Elenka i druhého z člňa vyhodila, trasúcou sa rukou doveslovala ku brehu a tam jeden dívajúci sa na toto všetko ná-

deňník vysvobodil ju a domov zaviedol. Mladí páni neutopili sa, ale náležite okúpali.

Krásna bola tá naša Elenka, utešená; ale keby ste ju dnes videli, to by sa vám istotne zase krajšou zdala, lež bola prv. Však viete, že i ruža najkrajšou býva vtedy, keď sa úplne rozvíje, keď sa na jej lístkach kapky rannej rosy sťa perly legocú, keď lúč slnka zlatá jej kalíšok hreje. Pekná, utešená je ruža i v puku svojom; ale dokonale krásnou je ona len úplne rozvitá. Tak je to i s devou. Pekná je deva útla v tom útlom mladosti veku, kde ju s pukom ruže porovnávať možno; ale keď jej oči slzy, rosoperly to duše, blaženosti vyronia, keď lúč ľúbosti zlatej jej srdiečko zohriala; — vtedy podívať sa na ňu, podívať sa na krásnu pannu a budete v blízkosti anjela. Jako ruža rozvitá krásli celú zahradu a lubou vôňou ju naplňuje; tak panna nevinná ozdobuje dom a blaží celé svoje okolie.

Taká bola naša Elenka!

Starý Adámok zo dňa na deň vždy viacej klesal a slabol, choroba priviazala ho k chyžke. Málo kedy i to po biede sa presiel po dvore. Clivý mu bol život sklúčenému. Ale keď na Elenku svoju milú sa podíval, tu okrialo srdce jeho, zabudol na svoj smutný lós a bôl. Stará matička Elenkina taktiež zo dňa na deň viac upadovala. Hja, staroba choroba! Trpela na dýchavicu a celé noci na loži svojom len presedela, ležat jej nedalo a spať tiež nemohla; ale pri vernej opatere ľubej dcéry svojej i u prosred bolestí preca lepšie sa cítila. To dievča, tá Elenka, každému vedela počariť! Starý pri nej na svoj bôl zabúdal a mladému srdce prudkejšie v jej prítomnosti zazvonilo, ožilo.

Ale tej utešene rozvítej ružičke najviacej sa raduje vôkol nej poletujúci, k nej sa blížiaci pestrý motýlok. On sa s ňou zabáva, priletí, odletí a zase sa vráti a nevie sa celý deň jej krásy nasýtiť. Prizerá sa jej z blízka i z ďaleka, pohladí — a nikdy nemá dosť. Taký je hľa šuhaj vôkol krásnej devy: taký je náš Martin vôkol šumnej Elenky!

Prizime sa jim v blízkosti. Ktože by sa nerád podíval na motýlka pestrého ružu obletujúceho? Ktože by radosť nemal v dvoch

dušach mladistvých, v dvoch srdcach spanilých. čo sa radi vidia, čo len sebe žijú?!

So smutnou novinou poberala sa Elenka s Martinom do čarovného kúta ku rodine, aby jej oznámila, že dobrý ujko Adámok už blízky je hrobu, že dni života jeho už mnohé nebudú. Žiadosť jeho bola, aby drahých rodičiek ešte raz videl v živote a v prítomnosti jich so svojim imaním poriadok urobil. Starká matka Elenkina zostala pri nemocnom a vypraviac deti, naložila jim, aby ešte za vidna so Žefkou sa navrátili.

Ide Elenka s Martinkom. Ova ujčeka dobrého z celého srdca milovala; veď jej on sirote bol opravdovým otcom a k tomu celý svet hovorí, že jej šťastlivú pripraví budúcnosť. Martin ho tiež veľmi ctí, lebo mnohé dobré rady, mnohé múdre naučenia do života počul on z úst jeho. Adámok bol človek jednoduchý, ale tou životnou zkušenosťou, ktorou on srdce svoje v živote obohatil, ani bársťotý učenec chlúbiť sa nemohol. Starci ludu nášho, starci jednoduchí, sú vám učinení proroci!

„Je čosi divné v tom ludu!“ spieval náš nežný Čajak a má pravdu.

Martinko s Elenkou mlčky išli po pri sebe len tam na tom mieste, kde to na tých čloch tak prevezení boli, rozviazaly sa jim jazyky.

„Ale si mi len prišiel na pomoc, Martinko! Zkúsila som, jako ma líbiš. Ja som zbadala, že ma rytieri odvážajú do Dunaja, i chcela som skočiť pre teba, iba čo ma zadržali — a ty si sa ani len nepohol,“ žartovalo dievča i zanótilo:

Martinko Martiko, ty duša spanilá,
Veru bych za tebou Dunaj preskočila;
Nie Dunaj, nie Dunaj, lež široké more:
Pre teba šuhajtk, potešenie moje!

„To si iba p-nenky tak spievajú, môj zlatý; vy tvrdoŕdci chlapi nerozumiete tomu!“

Neprekáraj ma, duša moja, neraň srdce moje! Svedok mi je drahá mati tvoja, že ma iba rybári násilne zdržali. Priam, jako som zbadal, čo sa s tebou robí, chcel som sa vrhnúť do vln a plávať za tebou. Čo sme my vtedy s matkou pre teba vytrpeli, predstaví si neznáš!“

„Chudera, mať moja, neverila nikdy, že sú ľudia tak planí na svete; ale Pán Bôh sám ostriehá nevinnosť! Čo by si bol robil, Martinko, keby som ti bola tak odrazu zmizela?“

„Divná otázka, Elenka! Jako sa ma tak len pýtať môžeš? Čo robí hviezdička, keď jej družka padne dolu na zem z neba, či neletí za ňou?“

„A kam bys bol letel, keď bys nebol vedel, kde som sa podela?“

„Či tá hviezdička vie, kam jej družka zlietla a či sa nepustí za ňou? Bol by som jako to ptáča nevoľné, keď mu samičku zlapali. Ono poletuje smutné šírym svetom, hľadá, až zahynie. Tak bych ja bol blúdil týmto biednym svetom, kým by som nebol niekde zahynúl.“

„Ha ha ha! Veru si ti mne za pekné ptáča, Martinko. Bol by si sa túlal týmto šírym svetom, kým bys bol nenašiel druhú Elenku. To ptáča len dotedy sa túla, kým si družku nenajde.“

„No, nech že len bude tvoje na vrchu! Bôh vidí moje srdce, jakoby som bol urobil! Oj, nechcem na to ani pomysleť viacej. Čo že by som len bol, Elenka, bez teba? Vidíš, keď pracujem a myslím na teba, práca sa mi darí; keď idem večer do večernej školy, len preto sa tak usilujem a tak ochotne učím, žeby som teba hodným bol. Ver mi, že za tie dva roky jako som v Pešti, len preto tak veľiké pokroky i v rečach i v kreslení som urobil, že som sa teba chcel hodným stáť.“

„No verím ti Martinko. Tu máš ruku na smierenie. Nehnevám sa už na teba, žes ma z vody neratoval. Ale si aspoň tým mladým pánom mohol prísť k pomoci, čo sa v tom Dunaji tak pekne rúče boli okúpali! No, tým to bude istotne na veky pamätné.“

„Bóhdaj sa potopili, lotri! zvolal som hned vtedy. Čo len chceli ti dravci s nevinným dievčaťom?“

„Pýtaj sa jastrába, čo chce, keď nevinnú holubicu zo strechy uchytí; pýtaj sa vlka, čo chce, keď odvlčie od stáda pokornú ovečku?“

A tak šli pospolu, až ani nezbadali, iba keď v čarovnom kúte pred majerom zastali.

Psík strážny vybehol jim v úsrety a za ním dvoje detureniec vívalo prichádzich, jako najvďačnejšie. Deti byly samy doma a čakaly s bolesťou srdca matku i mysleli, keď psík zabrechal, že je to už ona. Ale nezarmútily sa nad tým, bárs i ona nebola, bo boli známi.

Keď ružička kvitne, vtedy ju trhajú. I naša Elenka už sa rozvila, rozkvitla. Martinko je na to, aby si ju odtrhol a k srdiečku pripál. Veď mu je už i čas, aby sa s Elenkou náležite dorozumel! Dosiaľ sa len prekávali, žartovali; ale slova vážneho si riecť nestáčili. On je vo svojom remese šuhaj dokonálny. V obchode pána svojho stal sa už obchodvedúcim. Má pod sebou dvanásť do dvaciat tovaryšov. A pán jeho by zveril naňho i celé svoje imanie. Zná ho, že je ochotný, pilný, poctivý a verný. Martinko má také postavenie, že ženičku si svoju vychová. A pre Elenku myslel si on, pre tú je tiež čas tu! Hľa, ujček sa dnes zajtrá ku otcom poberie a staričká matka Elenkina ho veru tiež o nedlho nasledovať bude... čo by si počala tá deva samotná?!

Kým sa Žofka vráti, išli naši do sadu. Detičky bavily sa na dvore so psíkom a náš párik mladý prechodil sa sadom.

„Elenka moja! Ja bych ti mal riecť múdre slovo.“

„To som ešte ani od teba nepočula. Vari sa mi chceš nečím sďoveriť?“

„Temer to tak vyzerá, duša moja!“

„No, tak v tom sotva bude mnoho múdrosti.“

Ty budeš stáť dnes zajtrá samotná na svete....“

„Načo ma zarmucuješ? Keď ujko raz zomrie, ešte mi Pán Bôh nechá mamku.“

„Nechcem ťa zarmútiť... ale.... ale i mamka je stará, skoro pomínúť sa môže.“

„A po tom? Čo s tým chceš?“

„Ja bych ťa rád ostriehať, Elenka.“

„Tak, Martinko? Či by to nebolo capa zahradníkom urobiť?“

„Ale keď by som si ťa vzal.“

„Nerob to Martinko. Vieš, že kto chce hodnú ženu mať, musí na ňu nakladať. Potom

by si si vyspevoval celý nešťastlivý: „neoklamal som sa jako na žene. To by nebolo dobre.“

„To vopred viem, že nebudem tak spievať.“

„Nuž, ale kto vie, či bych ja neobanovala. Vydať, Bože vydať, ale vedieť jako; nezaviazať sebe srdiečko hodsjako.“

„Nuž, či som ja hodsjaký, Elenka?“

„Neratoval si ma, keďby som ti bola ženou, nedbal bysi, čo by ti ma i ukradli.“

„Či to naozaj myslíš, duša moja, a moje nevolné srdce tak zkormucuješ?“

„Ach chudatko moje, srdiečko nevolné, vari ti už puká?“

I položila mu svoju rúčku na srdce, pohľadila jeho vlasy, nazrela sa svojimi modrými očkami do jeho čiernych očí — až Martinkovi prešiel zrak, takže na chvíľku stál jako skamenelý, potom ale staby opojený privinul k sebe postavu anjelskú... .

Elenka zпамätajúc sa studom nevinnosti sa zapálila a nechajúc Martinka v sade samého, zabehla ku deťom na dvor.

Divno bolo obom okolo srdca, keď zase sa potkali. Oba klopyly zraky svoje pred sebou, jedon druhého sa hanbil, jedon druhému vyhýbal a za ten celý svet neboli by si smelo pozreli do očí.

Žofka pobrala sa s nimi. Cestou veľmi málo hovorili. Žofke to bolo zvlášte pri Elenke, znajúc jej štebotnosť, veľmi nápadné; ale myslela si, že nemoc ujková tak ju rozlúťostila a v tuhom mlčaní udržiavala. Že neuhádla príčinu mlčania jej, to my vieme.

Starký chudáčik Adámok, nezostal dlho medzi živými.

Sotva stihol s majetkom svojim poriadok urobiť, sotva mohol sňatku manželskému dvoch zasnúbencov Martina a Elenky, ktorú univerzálnou dedičkou svojho niekoľko tisícového imania urobil, požeňat: odobral sa k otcom.

Starká matka Elenkina oplakala v ňom dobrého brata, s ktorým sa ustavične od mladosti dobre ráčila a vo svornosti si nazívala; ktorý jej pokojnú starobu a jej dcére blaženú budúcnosť zabezpečil, — slúbila mu, že ho nezadlho nasledovať bude.

Martin a Elenka oplakali v ňom svojho otca, jemuž všetko šťastie ďakovať majú a na

hrobe jeho slúbili si, že pamiatku mena jeho večne drahú a svätú zadržia v srdciach svojich a usilovať sa budú tak spolu nažívať, tak hospodáriť, aby ho to ešte, zakladateľa jich blaha i po smrti ctilo.

Martínko bol najšťastnejším človekom na svete. Dostal žieňa také, ktoré mu celý svet závidel. Za krátky čas ostal ešte pri svojom majstrovi, o nedlho ale založil si obchod samostatný a otvoril v hatvanskej ulici sklípok z počiatku menší, potom, ktorý sa z roka na rok zveličoval, zdokonaľoval.

Jaký závod otvoril Martínko, to sme nespomenuli. Ač nepatrí k veci, ale stoj to tu preca, že to bol závod kožušnícky. Solídnosťou a čistotou práce svojej v krátkom čase znal si získať veľkopanské domy za odberateľov, tak že sa mu obchod dobre daril, a zo dňa na deň lepšie sa mu viedlo.

Elenka často sedávala vo sklepe a mimo idúci prekvapene dívali sa na to utešené žieňa. Mnohí vošli do sklepu len, aby ju, tú krásku, videli.

Jedného dňa dve nobl damy zavítaly do sklepu i s dvoma gavaliermi. Kúpovaly budky zimné a mufy. Staršia si prezerala tovar, mladšia peknú paniu v sklepe vidiac, celkom sa zarazila. Sprievodčí ako ju poznali, pozreli na seba a chceli cúvať ku dverom; ale Martínko ponúkol jich zdvorile stoličkami; oni teda volky, nevolky sadli si.

Mladšia dáma nemohla sa zdržať, aby nevykrikla:

„Si to ty Elenka, či sa mýlim? Snad tu slúžiš? Vidíš, či som ti vždy dobre neradila, aby si starého draka opustila? Teší ma, žeš' radu moju použila, driečna si na môj veru.“

Elenka sa usmiala.

Martin vidiac, že je tu nejaký omyl, predstavil panstvám svoju žienku.

Amálka, bo čitateľ už iste uhádol, že ona to bola, — dobre z nôh nezapadla!

„Tak tebe dobre môj otec hovoril, Elenka, že budeš v Pešti šťastlivou. Jako vidím, ty si to ďaleko priviedla.“

Staršia pani zadivená pýtala sa Amálky, že či sa poznajú? Amálka rozpovedala vec svojej tetuške Klementíne.

„Jestli sa nemýlim,“ riekla Elenka v čistej maďarčine k mladým pánom obrátená, „mali by sme sa tiež poznať?“

Mladí páni boli jako na trní.

„Aladár?“ oslovila Klementína tohoto.

„Árpád?“ zvolala tázavým pohľadom Amálka.

Medzi tým časom pošopla čosi Elenka svojmu mužovi.

Tento vyskočil k nim, ale tam ti, jako strela utiekli.

Klementína a Amálka počúvaly zdesené, jako sa ti mladí páni v Dunaji pekne rúce kúpali.

Elenka a Martin vyrozprávali jim všetko.

(Pokračovanie nasleduje.)

Pravda víťazí.

Zotri slzu slovenská brať!
K nebu hore jasné čelo!
Svet nám vzal, čo mohol nám vziať;
Majstra chváli vlastné dielo.

Každý vek mal svoju chasu:
Krivda pravdu dlho bila,
Lenže tamtá, stvora času,
Túto večnú neprežila.

Svet na dobrých ľuďoch stojí,
Za to pravda i víťazí:
Do ľudských si v čestnom boji
Duší ona cestu razí.

Krivodník rád v mutnom loví,
V kalnom živle zdar mu rastie:
No prúd rieky čistý, nový
Na zmar nesie jeho šťastie.

Krivda na čas: Herostrati
Zahynuli abo zhnúť;
Mučeníci pravdy svätí
S pravdou žijú, nepominú.

Čo vrah divý Svätokríža?
Slnko pravdy ešte sviety:
Pokonné už dni sa blížia,
Berla krivdy z rúk ti letí!

Ruka krivdou zmeravela,
Národy už z nôh nezrazí;
V trapiech pravda zmohútnela —
Tá neklesne, tá zvíťazí!

Bohuš Nosák.

Na Blatone.

Pravdivá udalosť zo života telegr. úradníka.

Od *M. Skačanského.*

Príjemný je život letného času v kúpeľoch, jakými sú vo vlasti našej Sliač, Korytnica, Piešťany, Mehadia a Blatoňský Füred, — lež nie pre každého smrteľníka! Kto sem prichádza s plnou tobolkou, aby tu po námahavej celoročnej práci na tele i duši okriak, aby sa tu do vôle zabavil, pre toho niet krajšieho života. Kto navštevuje kúpele z úradnej povinnosti, alebo aby z ťažkej nemoce svojej sa vyhojil, tomu neposkytujú vždy kúpele chvíľky blažené života. I ja navštívil som Blatoňský Füred — z úradnej povinnosti. Keď vám poviem, že som tam sedával každodenne od deviatej ránej až do dvanástej a od druhej popoludňajšej až do siedmej hodiny večer pri ďalekopisnom stroji, uznáte, že Blatoňský Füred nebol mi rájom. Postavenie moje zlepšilo sa, keď mi daný bol k boku iný úradník, s ktorým sme si službu podelili.

Jak chutno mi to padlo, keď som sa prechádzal mohol po ôsmohodinovej práci na brehoch úmneho jazera Blatoňa! Nuž a kto je tak náruživým plavcom, jako som

ja, či mu zazlieť môžete, keď sa vrhne do búrných vln Blatoňa, ktoré človeka v čas sparného dňa tak neodolateľne k sebe väbia?!

Bolo to koncom júla roku 18... Bola nedela. Odbila práve druhá hodina odpoľudnia. Slnko neobyčajne páľilo, človeku bolo do za-

Miča Lubibratič.

dusenenia. Celé predobedie sedel som za ďalekopisným strojom, depešu za depešou odosielať som blaženým hosťom Füredským, ktorí sa tu pre zábavu zdržovali. Vyšiel som k dreveným domkom na breh jazera. Ne početné množstvo ľudí plahočilo sa v priezračných vlnách Blatoňa. Vypil som pohár čerstvého piva, odovzdal šaty svoje strážnikovi k opatere i vrhol som sa do vln

jazera. Spomniť mi nádobno, že je plávanie moje pravidelné, i môžem v jednom kuse i dve—tri hodiny plávať bez toho, žebych ustal. —

Bol som dobrého rozmaru, keď chladné vlny zaobalily telo moje. Nektóri známi hostia závodili so mnou v plávaní. No, veľmi skoro ustával jedon za druhým a sotva minulo štvrt hodiny, plával som samotný do stredu jazera.

Z b ehu dívalo sa za mnou na stá Iudí. Do-
stal som chuť, že tak ďaleko plávať budem,
až sa jim z očí ztratím. Plávanie moje bolo
obyčajné, neskôr šli-pal som vodu alebo plá-
val som na chrbte, abych si odpočinul. Cesta
mi ubývala.

Obzrel som sa ku západu.

Na oblohe valil sa veľký oblak barvy
olovenej. Povetrie začalo rýchle chladnúť.
Obrátil som sa nazpät, bol som asi hodinu
cesty od brehu; i zrýchlil som veslovanie
rukami. Za desať minút rozprestrela sa po
celom jazere hustá hmľa, že som asi na de-
sať krokov pred seba vidieť nemohol. Víchor
zúril hrozne. Hrom hrmel v oblakoch, ktoré
zdaly sa jazera sa dotýkať. Víchor začal hroz-
nejšie zúriť. Rozdrážené vlny sfaby pekelným
vztekom braly ma medzi seba, i metaly
mnou z boka na bok jakoby ľahkým pier-
kom; sotva že som sa obrániť mohol jednej,
už druhá celou silou na mňa sa rútila.

V tom zmatku ztratil som smer zpia-
točnej cesty.

„Kam sa vrhnúť?“ pýtam sa sám seba,
i zápasil som s vlnami o život a o smrť.
Jakási tesklivosť sklúčila dušu moju. City
svoje opísať mi nemožno.

Zvedavé obecnstvo na brehu víchom
rozvztekleného jazera, v ktorom s vlnami
som sa borcoval, ukrylo sa pred hroznou
búrkou do drevených kúpeľných domkov;
nektorí však nedbajúc na zúriace živly tesk-
livo chodili po brehu, i napínali zrak svoj
v tú stranu, kam som bol odplával. Nektorí
slubovali značnú odmenu strážnikovi kúpe-
lov, aby sa vybral na člnku a mňa zachránil.
Strážca, známy čo dobrý veslár, riekol, že
to nemožnosť. A tak, keď sa moji priatelia
presvedčili, že mi pomôcť nemôžu, že iste
zahyniem, lutovali ma srdečne i odobrali sa
domov.

Kalich môjho utrpenia nebol ešte vy-
prázdnený. Dost' že ma morily z jednej strany
vlny, z druhej ale fujak, ktorý bol dvojnásobne
ostrý na moje už bez toho zimou zkrátnuté
údy; no pridružil sa k tomu ešte i tuhý
kamenec, jakého očí moje nikdy nevidely.
Zrná ľadové, veľké jako hodné lies-
kovce, padaly tak husto na moju hlavu, že

mi skoro hlavu roztrieskaly. V hlbke jazar-
nej nastalo také jačanie, šušťanie a dunenie,
jakoby sa podo mnou nejaké sopečné žriedlo
otváralo bolo. I zdalo sa mi, že sa celý svet
protivným smerom točí. Napial som poslednie
svoje sily, plávajúc napred i ukrýval som
čas po čase hlavu svoju pod vodu. Pohruzo-
vanie oslabilo ma veľmi. Sotva som už hýbal
údami. Cítil som svoj blízky koniec. Po-
myslel som si na svojich drahých tam pod
dialnymi Tatrami, ktorí za slobodu a kul-
túru národa nášho usilovne a vytrvale pra-
cujú, keď ja tak nemilo Bohu hyniem —
i odovzdal som sa do vôle Božej . . .

Zrazu prekvapila ma smrtonosná nehoda,
zrazu i — zmizla!

Ľadovec prestal, zatíchol i víchor, s nim
i hučanie a vrenie jazera. Čierňavy zmizly
a slniečko ukázalo svoju usmievaťvú tvár.
Rozhladel som sa okolo, nachádzal som sa
na niekoľko krokov vzdialený od brehu. Bol
som zachránený! Vručí vzdych vďaka letel
k nebesam, keď som na suchú zem vykročil.

Bežím do dreveného domku. Dvere na-
jdem zamknuté, v okolí ani človečka. Bol
som takmer nahý, zima údami lomcovala.
Čo tu robiť? Marne natriasam dverami, ne-
otvorily sa. Čo tu počať, jako k odevu prísť?
Napadla mi múdra myšlienka. Na blízkej
lúke stál domec železničného strážcu, mohol
byť tisíc metrov odo mňa vzdialený. Roz-
behnem sa k nemu. Vstúpim do chyže. Hla-
dám, volám. Nik sa nehlási. Údy boly mi
premrznuté, i hodím sa do postele, prikryjem
perinou — zaspal som sladko. Jak dlho som
spal, neznám. Prebudil som sa. Izbetkou roz-
liehal sa nepríjemný krik. Pri mne stála asi
päťdesiat-ročnica ženština, i trhala ma za ra-
meno, pri tom prúdily sa jej z úst tie naj-
vyberanejšie nádavky.

„Pozri len mužu,“ volala celá bez seba
od zlosti, „jaký to zlodej v našej posteli
chrápe, a to ešte —“

Muž, obrovskej postavy, uchopil v kúte
sekeru, a pristúpil k posteli.

„Ľudia, pomoc! Zlodeji, zlodeji!“ vrešala
žena priskočiac k otvorenému oknu.

Muž držal v jednej ruke sekeru, druhou
zatriasol mnou, i zahrnel:

„Hej, kto ste?“

Tuhým spánkom premožený, ťažko som sa spamätaval. Myslel som, že snívam. Keď obor mnou druhýraz zatriasol, prišiel som k sebe.

„Odpustte, priateľu, poviem vám všetko,“ riekol som miernym hlasom. „Podajte mi kus papiera a čiernidla. Zanesiete lístok svojmu pánu šéfovi, môjmu priateľovi; od neho donesiete mi oblek. Unovanie vaše zaplatím.“

Strážca zarazil sa, zkrotol, sekera vypadla mu z ruky. Jeho žena haňbila sa. Oba chápali, kto som.

„Prosím, pane,“ pýtal sa; „nie ste vy úradník telegrafický?“

„Som.“

„Ten, čo sa dnes zatopil?“ ozvala sa žena. —

„Ten — nie.“

„Nuž?“

„Veď žijem.“

Strážnik a jeho rebrinka rozosmiali sa.

„Pane,“ oslovila ma teraz veľmi actívá zenička, keď jej muž s listom ku predstave-

nému stanice odišiel, „pane, či smiem slúžiť pohárom prevareného vína? Zmorený, prechladnutý ste: to vám nezaškodí! Smiem?“

Prisvedčil som.

„Dobre,“ usmiala sa prívetive, „a kým sa víno uvarí a môj muž príjde, ráčte si podriať.“

Vyšla do kuchyne.

Nemohol som zaspať.

Asi o hodinu vrátil sa strážnik s oblekom. O chvíľu dohrnula sa sila hostí, na jich čele predstavený stanice. Keď ma uzrel, chytil sa za brucho i smial sa, len sa tak barák triasol.

„Prekliata to bola búrka,“ riekol som nevediac, či sa mám hnevať a či smiať.

„A či vieš, čo nového?“ pýtal sa ma náčelník vážne.

„Nuž?“

„Zaviedli sme sbierku na veľkolepý pohrab — pre teba. Čo s ňou teraz?“

„Budeme sláviť moje znovuzrodenie!“ riekol som vážne.

„Živio!“ volali prítomní.

A stalo sa.

Služ národu!

Služ národu tým, čo ti Bôh dal,
Čím vládneš z jeho milosti,
Nevymlúvaj sa v svätej práci
Na odpory ťažkostí.

Podliak každý, kto nepôsobí
Spolu za blaho rodiny;
Zlodej každý, kto nevenuje
Dar svoj na oltár otčiny!

Nemluv, že si ty len mizerný,
Že to nie v tvojej možnosti,
Pomknúť narod na stupeň vyšší
Osvety a vzdelanosti.

„Babka k babke — ramä v ramenc!“
To buď heslom našim, bratia:
Tak sa zastkvie nebo nad nami,
Tak sa mraky z neho ztratia.

Nuž, služ rodu tým, čo ti Bôh dal.
Veľký, malý, silný, slabý,
Niet chalupy, čo slávu rodu
Napred pomknúť nemohla by.

Len nech je, bratia, medzi nami
Jedna myseľ, bratská shoda
A jedna svätá túžba duší:
Blaho a sláva národa!

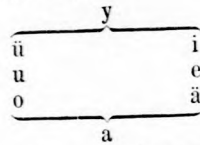
Daniel Maróthy.

Slovenské bájeslovie.

Úsčep 10.

Prvé počiatky reči.

Početni vedomci novšieho veku za to majú, že to Božie, na stromoch si hniezdá robiace vtáctvo, bolo prvým učiteľom bez-zbranného človeka pri zaopatrovaní si bezpečných úkrytov pred divokou zverou pralesov; a možno, že opäť vtáctvo to bolo, ktoré svojim dojímavým spevom upozorňovalo a primalo človeka k pokusom sdokonaľovania jeho, zpočiatku možno že len inartikulovaného hlasu, čo zárodku Bohom, stvoriteľom človeka, vo fyziologickom útvare jeho orgánov mluvy udeleného mu najvznešenejšieho daru — reči. Jestli by táto, zdánlive ovšem veľmi smelá, pri tom všetkom ale predsa i možná hypotéza obstála, tak by prvým hlasom, ktorý človek pri pokuse napodobňovania hvizdu vtákov vydal, bola samohláska *y* (ü i), z ktorej asi nasledovne rozvinúť sa mohli ostatnie:

Dľa tohto by teda vierepodobným bolo, že prvé *mužské zárodky* reči záležaly len zo samých samohláskových výkrikníkov, spre-vádzaných — samo sebou rozumie sa — primeranými posunkami tváre a údov tela. Sú i dnes ešte reči, oplývajúce nápadným, konsonami len kde tu chudobne popretkávaným nakopením vokálov, ktoré zdajú sa byť zakrnelou upomienkou na tento najprimitívnejší útvar ľudskej mluvy.

No pri ďalšom napodobňovaní rôznych hlasov živočítva neomylné dost skoro vzniknúť musely v mluve človeka aj dajedny spoluhlásky, prvé to *ženské zárodky* reči, na jejichžto genealogický rozvoj ale už ani len hypotetične poukázať nemožno. Isté je len to, že ženských prvkov reči, čili spoluhlások, nebolo toľko hneď na počiatku tvorenia ľudskej mluvy, koľko jich je teraz; možno, že jich bolo pôvodne len 5—7, z ktorých potom pomaly, s potrebou rozširovania objemu reči,

rozvinuly sa ostatnie konsony; na pr. zo spoluhlásky *v* rozvinulo sa *b*, z tejto časom *p* pak *f*; podobne zo spoluhlásky *h* len časom povstaly: *ch* a *k*, *z* a *s*, pak *š* a *č*; asi takto rozpadly sa: *m* na *m* a *n*, *d* na *d* a *t*, *l* na *l* a *r* a t. d.

Ostatne je to i vedľajšou otázkou, zdáľiž prvou, človekom vyslovovanou spoluhláskou bolo *b* alebo *n*, a či bolo *d* alebo *l*; uváženia hodné je tuná len to, ako prví ľudia tieto *ženské* prvky reči (konsony) spojovať počali s *mužskými* prvkami (vokálmi), a čo bolo jejich smerodajným vodítkom pri tomto spojovaní, z nehož povstal prvý foetus reči. A na to odpovedám, že — dľa môjho domyslu — pri prvom spojovaní ženských zárodkov reči (konsonantov) s mužskými (vokálmi) vodítkom človeka bola sama Božia príroda, ten veľký nesmierny Boží svet s jeho nesčíslnymi krásami a hrúzami.

Keď totiž drevný, trebars na jak nízkom stupni kultúry stojací *človek*, bedlivejšie pozoroval beh slnca, Božím darom svojho rozumu predsa presvedčil sa, že ono kriesi život, roznecuje prírodu s jej krásami a dobrými darmi, že dáva svetlo i teplo, súc takto pôvodom a žriedlom veškerého blaha človeka na zemi; — avšak nepochybne spozoroval človek i to, že ono skryje sa za hory a doly, alebo že ponorí sa do vln mora, zapríčiňujúc tým na svete neblahú tmú, a že sú isté, riadne obnovujúce sa doby, v ktorých, trebars i ukiaže sa ono, predsa nedá tepla, a trebars i svieta ono, predsa nedá prírode života. A to isté spozoroval človek nielen pri slnci, ale pri každom jednotlivom predmete Božej prírody, či to bolo pole, či luh, či strom, či kvet, či bylina; ba to isté spozoroval on i sám pri sebe, keď sa rodil, riastol, žil, mohutnel, a keď zas stárnul, choravel, zomieral. Videl teda z toho istého prameňa prýšťať sa dary dobra i zla, blaha i neresti, života i smrti; a preto tušil, že vysoká a veľiká je tá nepoznaná moc, ktorá v Božej prírode raz tvorí a zase ničí, raz blaží a zase kára. Tento nepochopiteľný zjav vyššej moci v prírode naučil sa človek i vo

svojej mluve, hneď pri jej prvom vzniku, označovať dvoma *mužskými*, čili duševnými prvkami reči, a síce samohláskami *ü* a *i*; tak že keď *ženský* čili hmotný prvok reči (konsona) celky trpne poukazoval len na predmet: pripojený k nemu mužský prvok (vokále *ü* alebo *i*) jakoby činne rozhodnul jeho dobrú alebo zlú prirodzenosť, *vzťahom na človeka*.

Že tuším asi toto myslel a vyslovil chcel už i slavný V. Humboldt, vysvitá vary z jeho charakterizovania Semitických rečí, keď o týchto, vo spise „*Einleitung zur Kawi-sprache*“ povedal: Consonant und Vocal enthalten nicht zusammen die Bedeutung der Wörter, sondern Bedeutung und Beziehung sind ausschliesslich, jene den Consonanten, diese den Vocalen zugetheilt.

Dľa vyšeuvederého teda *mužskými* čili duševnými prvkami Hvalskej reči boli samohlásky *ü* a *i*, *ženskými* čili hmotnými ale spoluhlásky: *b, v, p, l, r, m, n, h, z, s, k, c, d, t* a t. ď., z jichžto spojenia povstali korene *bü* a *bi*, *vi* a *vü*, *li* a *lü* a t. ď., ktoré potom, v dialšom rozvoji týchto rečových embryov, prešly na *e, ä, o, ö, u, a*, tak ale, že vo všetkých týchto priechodoch potom už dôsledne podržaly svoju, pridružením mužského prvku raz už *prijatú, vzťahom na človeka prajnú* alebo *neprajnú* prirodzenosť.

Ohľadom tejto prirodzenosti avšak, pri spojovaní mužských prvkov so ženskými, zvláštne je to, že *ü* a *i* často zamieňajú svoju úlohu pri rozhodovaní prajnej alebo neprajnej prirodzenosti koreňov, t. j. nie žeby na pr. *ü* dávalo voždy prajné (belbožeské) a *i* neprajné (černobožeské) korene, alebo naopak: lež i jeden i druhý mužský prvok (*ü* a *i*), keď pridruží sa ku ženskému, tvorí raz belbožeské raz černobožeské korene. Na prímer:

a) belbožeské korene sú: *di, hü, bü, li, tü, ni, ri, ki, vi, pi, my* a t. ď.

b) černobožeské korene sú: *dü, hi, bi, lü, ti, nü, rü, kü, vü, pü, mi* a t. ď.

Všetky tuná uvedené korene Hvalskej prareči sú *jednoduché*, z ktorých časom povstaly zase i *složené*; takéto sú:

aa) belbožeské: *mrü, hri, hlü, mli, kri* a j.

bb) černobožeské: *mri, hrü, hli, mli, krü* a t. ď.

Všetky slová, ktoré z týchto koreňov pošly, voždy začínaly sa prvou hláskou samého koreňa, čo *hmotným* základom reči, na ktorom si druhá hláska (mužský prvok), čo hmotu obživujúci duch, pomocou flexie, tie najrozmanitejšie budovy stavala. Preto žiadne slovo nikdy nezačínalo sa so samohláskou; samohlásky, pred koreň slova, kde tu postavila len pozdejšie túžba po lubozvučnosti u dcier a vnučiek Hvalskej matky; tak na pr. hebrejské slovo *adamé* nemôže pochodiť z iného, jako z Hvalského koreňa *di* (tvorit), a značiť musí stvorenú vec, čili našu zem; odtiaľ i meno *Adam* stvorenc čili človek, *Adon* stvoriteľ čili Bôh; tu je teda hláska *a* len k vôli lubozvučnosti predložená pred uvedené flexie koreňa *di*, z nehož u Germanov, takže pomocou flexie, vyriastlo sloveso *thun*, u Slavénov *diat* a t. ď.

Úsčep 11.

Význam koreňov.

Zo všetkých belbožeských koreňov rozvinuly sa klíky slov, nimiž označované byly predmety životu, zvelatku a blahu človeka *prajné* a dobré; a preto k vlastnostiam týchto predmetov patrily: svetlo, teplo, vlaha, tvorenie, kriesba, rodenie, zúrodňujúce dažde a vetierky, chova, zrast, čistota, zdravie, život, blaho a t. ď.; — zo všetkých ale černobožeských koreňov rozvinuly sa klíky slov, nimiž označované byly predmety životu, zvelatku a blahu človeka *neprajné* a zlé; a preto k vlastnostiam týchto predmetov patrily: tma, zima, suchota, víchre a búrky, hubenie, skrtba, hlad, hniloba, choroby, smrť, nerest a t. ď.

Tak na pr. vyše pripomenutý koreň *di* — ako už rečeno — značí tvorenie a udržovanie prírody, človeka a vôbec všetkých dobrých vecí; čo dokazujú i početné, z tohto koreňa pošlé slová, vo všetkých rečach, ktoré sú, či dcérami a či vnučkami Hvalskej pramatky. Uvedem aspoň dajedny príklady; tak v gráčtine Dzevs, devó, dais, dosis, diké,

doylos, damar, demó, démos, Dzin, dynatos, dranos, dóreo, duité, diaitaó a j., v gótcine: deds, dtigan, dtaurp, dtag a j., v slaviančine: Odin, deñ, ded, dojka, dieťa a t. ď. Naproti tomu koreň *dū* označuje hubenie a nivočenie prírody, človeka, dobra, čo tiež početné slová týchže rečí dokazujú; tak v gräčtine: daios, deioó, dyé, dais, dikein, dolios, deima, deinos, dennos, dratos, déris, dory, drakón, drepó, deidó a j.; v gótcine: daudts, divan, dtaho, dtairko, dtaursan, dtiubs a j.; v slaviančine: Dav, dyvel, dusit, đas, dlávit a t. ď.

Alebo koreň *ni* označuje v Hvalskej prareči: život rozniecujúco svetlo, vlahu, teplo; to dokazujú v gräčtine slová: ainé, anax, anér, anemos, anthos, nama, neauis, nearos, nektar, nemos, nomas, neos, nikao, nymfé, nyos a j.; v gótcine: anan, ans, ansts, nakads, nithon, nithjis, niujis, nisan a j.; v slaviančine: nietit, nian (otec), niena, znoj, nebo a t. ď. Naproti tomu koreň *nū* označuje skazonosné dejstvosťovanie tmy a zimy; to dokazujú v gräčtine slová: Enyo, ainos, endeia, eneos, nekas, nekros, nefos, noseó, nosos, nyx, nyssó, onyx a j.; v gótcine: nadrs, nahts, naitjan, nauds, naus, navis, navistr, nidva, nipjan a j.; v slaviančine: navit, nuda, nódza, nič, noc a t. ď.

A takychto príkladov dalo by sa na stá a stá uviesť zo všetkých rečí, ktoré sú vlastníctvom dcier abo vnučiek Hvalskej čelade, a ktoré jedine sú v stave vysvetliť nápadné rozdiely medzi početnými, *zdánlive* z jedného koreňa pochodiacimi, no mužským prvkom tohože koreňa celky rozlúčenými a preto úplne odchodnými slovami, ako sú na pr. Germánské *Halle* (od *hlū*) a *Hölle* (od *hli*), Latinské *creator* (od *kri*) a *crudelis* (od *krū*), Slavianské *ráno* (od *ri*) a *rana* (od *ry*) a j.

Úsčep 12.

Korene maďarčiny.

Tento predmet vlastne ani nepatrí do oboru týchto úvah, — ale keď som v 8. úsčepe pripomenul, že maďarčina je tiež jednou, asi v druhom stupni rečového rozvoju, čili

v agglutinácii zakrnelou a neomyšle len pozdejší istý nadmier primitívny stupeň flexie dosiahnuvšou dcérou Hvalskej prareči: k podopreniu tohto môjho náhľadu tiež dakolko príkladov uvedem, a síce preto radšie z maďarčiny nežli z finčiny abo tatárčiny, ponač sú tieto reči Slovenskému obecenstvu vôbec celky neznáme, kdežto maďarčinu predsa mnohí vzdelanci i dôkladne zuajú.

Pri uvádzaní tých dakolko príkladov schválne podržím tiež len tie v predošlom úsčepe už spomenuté korene *di* a *dū*, *ni* a *nū*, ačpráve sú mnohé iné (na pr. *li* a *lü*, *ki* a *kū*, *ri* a *rū*), ktoréby ešte o vela usposobenejšími boly k nadrečenému dôkazu.

Z belbožeského koreňa *di* pošly: dí, dia, dij, dajna, gyűjt, gyűjt, gyáva (baba), gyap, gyapor, gyep, gyepű, gyeplő, dőzs, dús, győz, disz, disznó, ducz, gyök, gyakni, deli, dél, dolog (dielo), gyolcs, gyúl, gyül, domb (dmút sa), gyám, gyüm, gyönyör, derű, gyár (diat), gyarap, gyarmat, gyerek (dieťa), déd (dedo) a j.

Z černobožeského koreňa *dū* pošly: devaj, döf, debrő, dob, döbben, dag, dűh, dög, duga, dal (dutie), döf, dul, dűl, gyaláz, gyilok, gyűlöl, gyom, dönt, dér, darázs, gyarló, dermed, gyász (desit), dörg, durran, durva (dravý), gyatra, gyúr, gyűr, gyűrű, gyötör, diderg, dudva a j.

Z belbožeského koreňa *ni* pošly: nő, anya, anyó (anus), ene, ünő, ín, iny, inni, enni, in-nep (dies libationis), nyáj, növel, nevet, növény, nap, napa, nép, anyag, enyhe, nyihog, nyug, néz, nász, naszád, nőstény, nyás (nahý), nyak, ének, nyekeg, nyák, nyekő, enyel, anyalgán, nyal, nyál, nyel, nyelv, nyilik, nem (pokolenie), nemes, nemzet, néne, nyár, nyer, nyerit, nyarg, nyerg, ángy, inda, ondó (sperma), nedv, nagy, ont, önt a j.

Z černobožeského koreňa *nū* pošly: ún, nyű, nyávog, nyefeg, nyövés, nyúvad, ingat, nehéz, nyög, nyűg, nyűz, nyuzga, enyöss, nesz, nyesni, inség, únás, incs, ünyöl, nyél, nyil, nyilal, nyellik, ne, nem (nie), nyom, nyomor, nyárs, nyers, nyirni, nyurga, anda (nuda), undok, undor, untat a t. ď.

Vilám Pauliny-Tóth.

FEUILLETON.

Výprava do hôr.

Od L. N. Tolstova.

I.

Dvanácteho júla vstúpil stotník Chlopov, ozdobený náramkami a čerkeským mečom — v ktorej ozdobe som ho od svojho príchodu na Kavkaz ešte nevidel — nízkymi dvermi do mojej chalupy.

„Prichodím rovno od plukovníka,“ odpovedal na môj zpytujúci sa pohľad, ktorým som ho privítal, „zajtrá vydá sa náš broj na pochod.“

„Kam?“ pýtam sa.

„Do N. N. Má sa tam vojsko shromaždiť.“

„A ztade podnikne iste nejakú výpravu?“

„Najskôr.“

„Kam asi? Čo myslíte?“

„Načo myslieť? Viem všetko. Včera večer prišiel od veliteľa Tatár — doniesol rozkaz, aby sa broj vydal na pochod a vzal so sebou na dva dni suchárov; ale kam, prečo, na jak dlho? o tom, priateľu, nebýva u nás reči: rozkáže sa: „na pochod!“ a — dosť.“

„Keď sa vezne suchárov len na dva dni, nepobaví sa ani vojsko ďalej.“

„No, na tom nezáleží . . .“

„Jako to?“ pýtam sa so zadivením.

„A tak! Vydali sme sa do Dargy, vzali so sebou suchárov na týždeň a boli sme tam skoro za mesiac!“

„Budem môcť ísť s vami?“ pýtam sa po krátkom mlčaní.

„Možno, ale radím vám, aby ste radnej nešli. Čo vás tam bude zaujímať?“ —

„Dovoľte, abych neposlúchol vašu radu: celý mesiac vyčkávam tu len príležitosť, abych nečo videl — a vy chcete, abych ju premeškal.“

„Pre mňa môžete ísť; myslím len, žeby bolo lepšie tu zostať. Tu by ste nás mohli očakávať, chodiť pekne na polovačku — bol by to život krásny!“ doložil prízvukom tak presvedčujúcim, že sa mi v prvom okamžení

zdalo, žeby to bol život veľmi krásny; no, odpovedal som celkom rozhodne, že na žiadon spôsob nezostanem.

„A čo ste tam posiaľ nevideli?“ pokračoval stotník vo svojom prehováraní. „Chcete vidieť, jako sa vojsko srazí? Prečítajte si Michailovského ‚opis vojny‘ — krásna to kniha: všetko tam podrobne opísané — i kde ktorý voj stál i jak srážka sa diala.“

„Na opak, to ma nebaví,“ odpovedal som.

„Nuž, čo teda? Snad chcete len vidieť, jako sa ľudia vraždia? — V tridsiatom druhom roku tuším bol tu nejaký Španiel; podnikol s nami dva pochody v tmavomodrom jakomsi plášti — i jemu tam odspievali. Tu, priateľu, neuvidíš nič.“

Mrzelo ma veľmi, že stotník tak neuspokojive o mojom úmysle sa vyjadruje.

„Bol smelým?“ pýtam sa znovu.

„Bôh sám vie; vždy jazdieval na predku; kde jaká srážka, bol pri nej.“

„To bol teda udatný junák!“

„Nie; ten neukazuje udatnosť, kto si spôsobuje zbytočné starosti, keď toho niet potreby.“

„Koho teda menujete udatným?“

„Udatným? — zmužilým?“ opätovoval stotník a tváril sa pri tom jako človek, ktorému prvýraz klade sa podobná otázka: — „udatným je, kto tak robí, jako mu príslúcha,“ hovoril po krátkom rozmyslení.

Spomnel som si, že Plato definuje udatnosť čo ‚znalosť, čoho treba, a čoho netreba sa báť,‘ a nehľadiac ku všeobecnosti a nejasnosti výmeru stotníkovho, pomyslel som si, že základnia myšlienka oboch neliší sa tak, jako by sa zdať mohlo, ba že výmer stotníkov je správnejší, lež výmer greckého mudreca. Lebo, keby sa ten znal tak presne vyjadriť jako Plato, iste riekol by, že zmužilým je ten, kto bojí sa len toho, čoho sluší sa báť, a nebojí sa toho, čoho sa báť netreba.

Chcel som stotníkovi sdeliť svoj vlastný náhľad o tom.

„Dobre,“ hovoril som, „zdá sa mi, že v každom nebezpečenstve možno voliť: voľba ale spôsobená vlivom na príklad citu, povinnosti atď., že je zmužilosť, voľba ale spôsobená vlivom nižšieho citu — zbabelosť: preto nemožno človeka, ktorý zo ctižiadosti lebo zo zvedavosti alebo zo chtivosti obetuje svoj život, menovať zmužilým a na opak nemožno človeka, ktorý vlivom citu vyššieho, pre záväzok rodinný alebo z presvedčenia vzdaluje sa nebezpečenstvu, nazvať zbabelým.“

Stotník divne jakosi na mňa pozeral, kým som hovoril.

„V tom sa nevyznám,“ hovoril napchávajúci si dýmku, „ale máme tu jedného mladého pána, ktorý si rád zafilosofuje. Prehovorte s nim; skladá i verše.“

Obznámil som sa so stotníkom len na Kavkaze, ale dla mena znali sme sa už v Rusku. Matka jeho Maria Ivanovna Chlopova, zemanka, žije na svojom malom statku asi dve versty¹⁾ od mojich statkov. Lež som odišiel na Kavkaz, navštívil som ju: starenka zaradovala sa veľmi, že uvidím jej Palka (tak menovala starého, šedivého stotníka), môžem vraj jemu — živý list — o jej živobytí vziať a odovzdať mu balíček. Keď ma vyčastovala dobrými pirohy a polovicou upečeného ptáka, odišla Maria Ivanovna do svojej ložnice a vrátila sa ztade s čiernou dost veľkou škrinkou, ku ktorej bola pripevnená hodobavná stužka tej istej farby.

„Tu mám z nespálneho kokoriku našu Matičku Orodovnicu,“ hovorila starenka, i pobozkala krížom obraz Matky Božej a podala mi ho. „neľakajte sa, drahý priateľu, a odajte mu ju. Vedzte: keď odišiel na Kavkaz, vykonala som v kostole verejnú modlitbu a sľub, jestli bude živý a zdravý, že dám obrázok tento čo obetu Matke Božej, keď sa vráti môj Palko živý a zdravý. Už je tomu osemnásť rokov, čo ho Ochraniteľka a Svätí milujú: ani raz nebol poranený a — v jakých už bol srážkach! . . . Michal, ktorý s nim slúžil, rozprával mi o ňom veci, až

¹⁾ Ruská míľa asi 500 siah.

mi vlasy vstávaly na hlave. Všetko, čo viem o ňom, dozvedávam sa len od cudzích: môj drahunký nepíše mi nič o svojich výpravách — nechce ma nastrašiť!“

Len na Kavkaze dozvedel som sa, a to nie od stotníka, že bol štyriráz ťažko ranený. Jako sa samo sebou rozumie, nepísal o tom matke ani slova.

„Nech teraz obraz tento pri sebe nosí,“ pokračovala starenka; „požehnávam ho nim. Svätá Božia Rodička zakryje ho svojim štítom! Do bitiek nech ho nosí vždy so sebou. Vyriadiť mu tiež, milý priateľu, že mu to ja po vás odkazujem.“

Sľúbil som, že správne vyplním jej rozkaz.

„Viem iste, že si zalúbite môjho Palka,“ pokračovala starenka; „je tak poriadny! A či veríte, že mi rok čo rok posielala peniaze a i Aničke, mojej dcére, pomáha; a to všetko len zo svojho platu. Velebím Pána,“ končila so slzami v očiach, „že mi dal také dieťa.“

„Píše vám často?“ opýtal som sa jej.

„Zriedka; sotva raz za rok a to len, keď posielala peniaze, pripíše nejaké slovíčko, často ani to nie. Keď vám nepíšem, matička, hovoríeva, znamená to, že som živý a zdravý; jestli sa mi príhodi nečo, čo Bôh nedopustí, napíšu to i bezo mňa.“

Keď som stotníkovi odovzdal matkin darček (bolo to v mojom obydľí), požiadal ma o papier, zaobalil darček starostlivo a schoval ho. Rozprával som mu mnohé podrobnosti zo života jeho matky: stotník mlčal. Keď som dokončil, odišiel stranou do kúta a trochu veľmi dlho napchával si dýmku.

„Hodná to starenka!“ prehodil v kúte hlasom trochu priduseným. „Či nám dopraje Pán, aby sme sa ešte nekdý uzreli?“

V jednoduchých týchto slovách spočívalo veľmi mnoho lásky a zármutku.

„A prečo tu slúžite?“ hovoril som.

„Nutno tu slúžiť,“ odpovedal v plnom presvedčení. „Lebo dvojnásobný plat nenie pre chudobného našinca bez výnamu.“

Stotník žil jednoducho: na karty nehral, rozveselil sa málokedy a kúrnil sprostý tabák, ktorý, neviem prečo, nemenoval sprostým, ale sambrotálskym. Stotník ľúbil sa mi už

driev: mal prostú, uprimnú ruskú tvár, ktorej pozerat rovno do oka býva milo a príjemno; no po tomto rozhovore choval som sa k nemu zvláštnou úctou.

II.

Druhého dňa okolo štvrtej hodiny z rána prišiel stotník pre mňa. Mal na sebe starý, obnosený kabát bez náramkov, národne široké nohavice, bielu čiapku, ovrúbenú nažltkavou barancínou a asijskú tažku zavesenú prez plece. Bielunká kobola, na ktorej jazdil, mala drobný krok, zvesenú hlavu a šlahala ustavične dlhým chvostom.

Ačkoľvek bola postava dobrého stotníka málo vojanská a ešte menej krásna, zračila sa v nej preca taká spokojnosť a lahostajnosť k celému okoliu, že vzbudzovala mimovoľne úctu.

Ani minutu nenechal som ho čakať; hneď sadol som na koňa i vyšli sme spolu z pevnosti.

Broj bol už dvesto siah pred nami a podobal sa nejakej čiernej, pohybujúcej sa hmote. Že je to pechota, snadno bolo možno uhádnuť; lebo jej bodáky vyčnievaly jako husté, dlhé ihlice a časom doletúvaly k uchu zvuky vojanskej piesne, bubnu a utešeného tenora šiestej stotiny, ktorý ma bol už neraz rozjaril. Cesta viedla hlbokou, širokou úžlabinou popri brehu nevelkej rieky, ktorá v tú istú dobu „hrala“, t. j. vystúpila z koryta. Húfy divých holubov krúžili okolo nej: tu sadaly na skalnatý breh, tu prehadzujúce sa v povetrí mizly očam v rýchlych kruhoch. Slnko nebolo sa ešte ukázalo, no nad vrchom, nachádzajúcim sa na pravej strane úžlabiny, začínalo sa briezdiť. Šedivé a pobelavé bralá, žltozelený moch, pokrytý rosou, kroviny časníku, drienu a nízkej jalšiny vyznačovali sa zvláštnou jasnosťou a vypuklosťou v žiaracom svetle východu, ale za to boly druhá strana a úžlabina, pokryté súc hustou hmlou, ktorá sem a tam v rozmanitých kotúčoch sa kotúlala a vo vrstvách nerovných vystupovala, zachmúrené a predstavovali nepochopiteľnú miešaninu bariev: blado-lalijovej, skoro čiernej, temno-zelenej a bielej.

Rovno pred nami objavovali sa na tmavom blankyte jasno-biele mdlé massy hôr sňahových s bájočnými, až do najmenších podrobností krásnymi stienami a obrysy. Cvrčky a tisíce iného hmyzu precitly vo vysokej tráve a naplňovali vzduch svojimi jasnými, nepretržitými zvukami; zdalo sa mi, jakoby nesčíslné množstvo malinkých zvoncov vyzváňalo v našich ušach. Vzduch naplnený bol vôňou kvetín, vody a hmly — slovom, bolo prekrásne ráno. Stotník rozkresal oheň a zapálil si dýmku; zápach sambrotálskeho tabaku a trúdu zdal sa mi byť veľmi príjemným.

Jazdili sme chodníčkom, aby sme skôr dohonili pechotu. Stotník bol neobyčajne záhumčivý; nepúšťal ani z úst dagestanskú dýmku a pri každom kroku popoháňal svojho koňa ostrohami, ktorý zo strany na stranu sa kolísajúc, zanechával po sebe ledva patrnú tmavozelenú cestičku vo vysokej, mokrej tráve. Práve zpod jeho kopýt vyletel s krikom a šumotom krydel, pri ktorom sa mimovoľne strelec zachveje, bažant a vznášal sa voľne do výšky. Stotník nevenoval mu ani najmenšiu pozornosť.

Dohonili sme skoro už broj, keď sme za sebou začuli dupot cválajúceho koňa; v tom uháňal už vedľa nás veľmi krásny mladík v dôstojníckom obleku s vysokou bielou čiapkou. Jazdiac vedľa nás, usmial sa, pozdravil stotníka pohybom hlavy a svihol bŕčkom... Povšimol som si len, že jakosi graciosne sedel v sedle a držal úzdu, že mal krásne čierne oči, malý noštok a ledva viditeľné teraz len dorastajúce fúzy. Lúbilo sa mi pri ňom zvlášte to, že sa nemohol ubrániť úsmevu, keď zbadal, že nás zajíma. Z úsmevu toho mohol človek súdiť, že bol ešte veľmi mladý.

„Kam to cvála?“ zabručal nespokojne stotník, nepúšťajúc čibuk z úst.

„Kto je to?“ pýtam sa stotníka.

„Zástavník Alanin, dôstojnícky aspirant pri mojej stotine... V minulom mesiaci prišiel sem od pluku.“

„Najskôr ide prvýraz do boja?“ hovoril som. —

„A s jakou radosťou!“ odpovedal stotník zamyslene, kývajúc hlavou. — „Mladosť!“

„Jakoby sa neradoval? Myslím, že to musí mladého dôstojníka veľmi zaujímať.“

Stotník zamyslel sa asi na dve minuty.

„Hovorím: mladosť!“ pokračoval hlbokým basom. „Z čoho sa má radovať, kto nič

nevidel! A keď bol človek viacrás v boji, ne aduje sa viacej. Jde nás dvadsať dôstojníkov: že neкто bude ranený alebo zabitý, — to je isto. Dnes mne, zajtrá tebe, pozajtrá tretiemu: prečo sa teda radovať?“

(Pokračovanie nasleduje.)

Mikuláš, kňaz Černohorský.

(Vyobrazenie na strane 33.)

„Vtedy pokoj najde moja duša,
Keď otrokom viacej nebude Srb!“
Mikuláš I. Petrovič Njeguš.

Divotvorná je to krajinka tá — Čierna Hora! Po nešťastnej bitke na Kosovom poli vyleteli na ňu srbskí orli, aby boli postrachom sverepému Turčinu. Behom štyr storočí marne dobýva orličie hniezdo toto fanatický dušman — Hora stojí pevne jako tie jej zulové bralá.

„Crna Goro ponosi to stenje,

Kruna srpske ty drago kamenje“ —

peje srbský pevec a pravdivý bol dosiaľ ten obraz a dá Bôh i na ďalej bude! Medzi tými bralami odohraly sa od r. 1389 mnohé dramata, ktoré nie sú všeobecne známe. A bolo treba mnoho namáhania, aby sa ti početní kmenoví pohlavári spojili v jeden celok, aby utvorili skutočný štát. Vladyka Peter Petrovič Njeguš snažil sa prvý, aby nielen proti Turkom ustavičný boj bol vedený, ale by sa i starší jednotlivých kmenov podrobili pevnej štátnej úsrednej vláde: a Čierna Hora začala vstupovať do radu európejských štátov. No dôstojné a úplné prevedenie veľkolepej myšlienky tej zachovano je terajšiemu kňazovi *Mikulášovi* (Nikicovi) *I. Petrovičovi Njegušovi*.

Zriedkavý muž tento, ktorého podarenú podobizňu na záhlaví čísla tohto podávame, narodil sa r. 1841 dňa 6. októbra. Rodičia jeho boli veľkovojskoda Mirko a Stana. Začiatok vzdelania svojho obdržal na Cetyni pod dozorom kňaza Danila; neskôr poslaný bol do Terstu; r. 1855 odišiel do Paríža, a tu dostudoval v lyceume Ľudovila Veľkého. Na jar 1860 vrátil sa na Cetyňu a keď kňaz Danilo 13. augusta zavraždený bol úkladne v Kotore, bol kňaz Nikica dľa poslednej vôle zvečnelého kňaza od kňažny Darinky a senátu za nástupcu vo vláde vyhlásený. Dňa 8. novembra pojal za manželku Milenu Petrovnu Vukotičovu, dcéru senátora vojvody a náčelnika telesnej stráže kniežacej (perjanikov), Petra Vukotiča. Manželstvo to

bolo požehnané, mimo šesť dcér má Nikica i nástupníka trónu, ktorý sa narodil r. 1871 dňa 29. júna.

R. 1861 chopili sa Hercegovinci zbrane proti sverepým Turkom, Čierna Hora pomáhala jim. Kňaz Mikuláš objavil sa tu čo bohatier a obetovavý vlastenec. Čierna Hora držala sa statočne: keď ale nedostávalo sa streliva a Turci zo všetkých strán dorážali na ňu, uzavrel kňaz pokoj s Omer-bašom. Od tohto času bladel Mikuláš osilil a usporiadať svoju milú vlasť. Vojsko sriadil čo najlepšie, zaopatril novú zbraň; na Cetyni založil dielňu na nábitky a na Rijeke zbrojárňu. Zaviedol poštu i telegraf, opravoval cesty a postaral sa o hradskú cestu od Kotora do Cetyne a ďalej do Danilgradu. Štátnu správu celkom novú ustrojil. Miesto senátu zaviedol ústavnú vládu s ministerstvom; senát ostal čo najvyšší súd a do života vstúpili nové súdy prvej a druhej stolice. Svoju tlačiaren daroval Mikuláš národu, i začal vydávať prvý časopis na Cetyni, „Crnogorac“ zvaný. Založil učiteľskú školu a krom toho 70 národných škôl. Cirkevne záležitosti odovzdal duchovníemu konsistoriumu pod predsedníctvom cetynského vladyky.

Kňaz Mikuláš nielen že je dobrým vlastencom, lež i vzdelancom: a tak možno si vysvetliť, jako možno mu bolo previesť tolko opráv v zemi tej, ktorá vyše 400 rokov bezprestajne s mečom v ruke bráni život svojich orlov. Z cudzích rečí hovorí Nikica francúzsky, nemecky, italsky a rusky. A jako jeho predkovia vyznamenávali sa na literárnom poli, ani Mikuláš nezostal za nimi. Úryvky z jeho smutnohry „Kráľ Vukašin“ vyšly v černohorskom almanachu „Orlici“ a v novosadskej „Matici“ z r. 1867. Najznamenitejšie z jeho lit. plodov je báseň „Onamo, onamo“, — do ktorej vliat tolko vlasteneckého citu, že sa stala národnou hymnou.

Mikulášova duša nebude mať pokoja, štastím a odplatou bude požehnaná chvíľka tá:
 kým neosvobodí bratov svojich zpod krvavého jarma tureckého a najväčším jeho „Keď otrokom viacej nebude Srb!“

Trebinje.

(Vyobrazenie na strane 41.)

V onom kúte medzi Dalmaciou a Čiernou Horou, blízko rieky Trebišnice pod vrchom Glivou v Hercegovine leží mesto Trebinje. Záleží ono z vlastného mesta (gradu), pod ktorým je tržisko (čaršija) s asi 70 krámmami, a niekoľko iných stavísk. Obyvateľov má okolo 3000; väčšina je mahomedánov, menšina pravoslavných. Trebinje je staré mesto nekdajšieho srbského územia Travunie. Neďaleko Trebinje leží kláštor Duži, pri ktorom svedená bola nedávno krvavá bitka medzi

povstalcami a Turkami; neďaleko tohto sú rozvaliny kláštora Tvrdoše. Okres Trebinjský počítuje okolo 31.000 obyvateľov, z väčšej časti pravoslavných, z menšej mahomedanských, a 6000 katolíckych. Mesto toto hrá veľký zástoj v terajšom povstaní. Bože daj, aby veľké to dráma čo skôr odohralo sa pri osudnom meste tomto šťastne v prospech našich nešťastných bratov Hercegovinských!

Na zdar!!

Miča Ljubibratič.

(Vyobrazenie na strane 49.)

Bohatský vodca povstalcov Hercegovinských Miča Ljubibratič pochádza zo slávnej srbskej rodiny, ktorá v posledných troch storočiach dala srbskému národu niekoľko hrdinov a dvoch vládok (biskupov): Savatija Ljubibratiča, ktorý bol napred vládokom hercegovským a potom dalmatským, a Petra Ljubibratiča, ktorého cisár Leopold I. r. 1694 menoval vládokom Pakrackým.

Vodca Miča Ljubibratič narodil sa v Šume v Hercegovine. Keď sa naučil čítať a písať, poslal ho otec na dubrovnické gymnasium. Roku 1857 vypuklo v Hercegovine povstanie a Ljubibratič navrátil sa do vlasti. Keď prišiel do Šumu zapálil svoj rodný dom, a na otázku otcovu, prečo to urobil, odpovedal: „Nech vidí národ, jako mienim bojovať s Turkami!“ I odišiel do kláštora dužského a tu našiel Luku Vukaloviča, ktorý ho srdečne privítal. Netrvalo dlho, i stal sa pravou rukou Vukaloviča, a to nielen v záležitostiach písemných, ale i v boji. V šťastí i v nešťastí stál Miča po boku Vukaloviča a tým vydobyl si neobmedzenú dôveru slávneho vojvodu. Keď r. 1863 prinútený bol Vukalovič do Ruska sa utiahnúť, sprevádzal ho ta i Ljubibratič; nezadlho vrátil sa s nektorými súdruhmi do Belehradu, kde sa i oženil. V tomto zátiší študoval usilovne, najmä vojanské vedy. Pracoval i literarne. Pred tromi rokmi vydal preklad francúzskeho diela „Život Suvarova.“ Hneď na začiatku terajšieho povstania vrátil sa do svojej biednej vlasti a ná-

rod vyvolil si ho za vodca. Čo tento jeho stručný životopis píšeme, zdržuje sa v Bosne i velie povstalcem bosenským.

Ljubibratič vážený je všeobecne pre svoje hrdinstvo, obetovavosť, uprimnosť a dobrotu; on sám radšej biedu trpí než by dopustil, aby jeho spolubojovníci v nečom ukrátení boli. On je i najvzdelanejší zo všetkých vodcov povstaleckých, mimo materčiny hovorí italsky, francúzsky, grecky, nemecky a rusky. Posiaľ je ešte mladý, no povedomý svojej hodnosti. Čo sa osoby jeho týče, je on vysoká mohutná postava. Zdá sa, že jedným úderom porazí desať Turkov. Nosí sa po černo-horsky, čo mu veľmi krásne sluší. Zovnajšok jeho imponuje.

Dlhý čas trvá krvavá borba našich nešťastných bratov v Bosne a Hercegovine. Čo deň donášajú noviny správy o víťazstvách bohatských Srbov, o ukrutnostiach fanatických Turkov. Celý vzdelaný svet so súcitom díva sa na toto krvavé dráma, na sverepost divokých Bisurmanov, na nevinu a bohatskosť našich nešťastných kresťanských bratov; ale vzdelaná Európa lutuje Srbov, zatracuje Turkov a — nechá potokami tiecť nevinnú krev kresťanskú! No, nezúfa náš bohatský Hercegovec a Bosňan, zná on trpeť, mŕť a víťaziť. A kýmkoľvek hrmieť bude zo žulových brd Hercegoviny a Bosny veliteľský hlas Petkovičov, Zimoničov a Ljubibratičov — nezahyne pobratimný srbský národ!

Literatúra a umenie.

Nitra Tento, z dávnejšej doby pochválne známy Almanah obnoví zase pút života, a síce vedením jeho zakladateľa, Dra Jozefa M. Hurbana v Hlbokom. Nitra vyjde v apríli s predplatnou cenou 1 zl. 50 kr. Čtené obecnstvo vyzýva sa k hojným príhlasom (predbežne bez posielania predplatkov a ct. pp. spisovateľa k doposielaniu primeraných prác. Jakékoľvek príhlasy posielajú sa na p. vydavateľa do Hlbokého (o. p. Szenicz, via Göding). Čo naj snažšie odporúčame krásny tento lit. podnik slavného poety a romanopisca nášho láskavej pozornosti ct. obecnstva nášho.

Hájček menovať sa bude veršový spis pre mládež, ktorý p. A. P. Záturcký, učiteľ v Brezne (Breznobánya), vo sväzočkách vydávať zamýšľa. Cena I. sväzočku bude asi 15 kr. Páni sberatelia predplatkov dostanú každý desiaty sväzoček nádavkom. Podpisy odberateľov prijíma do 1. apríla p. vydavateľ. Spisok tento odporúčame snažne všetkým priateľom našej mládeže.

Slovenský Letopis pre históriu, topografiu, archaeológiu a ethnografiu, vydávať bude náš historik František V. Sasínek v Skalici (Szakolcza, via Göding) v 8-ke vo štvrtročných 6 hárkových sošitoch. Predplatná cena na celý rok obnáša 3 zl., pre chudobných učiteľov a žiakov 2 zl. Prvé číslo vyjde 31. marca. Jaký význam má u nás historické nestranné bádanie vôbec a jaký

vplyv má ono na politicko-národnú a kultúrnu náš rozvoj zvlášte, vidíme to každodenne; no znajú dosah toho náležite oceniť i naši závistliví nepriatelia, ktorí pri vyjdení každej i tej najmenšej historickej knižočky strachom sa trasú, ktorí i na „Maticu“ našu najväčšie útoky preto podujímali, že vydávala hist. listiny vo svojich „Letopisoch.“ V Česku prebudil sa národný genius historickým bádáním nášeho veľkého Šafárika a Palackého, jako i historickými povestami Týla a iných šťastných spisovateľov: a touto cestou dostaneme sa i my k cieľu. A preto, či potrebuje životný tento podnik odporúčania?! Na zdar!!

Pútnik svätovojtešský, kalendár pre kat. Slovákov v Uhorsku, vydaný od spolku sv. Vojtecha na prestupný rok 1876. Redaktor J. Slotta. Č. 9. knih spolkových; cena 30 kr. V Trnave 1875. Tlačou Z. Wintera VIII.; str. 96.

Zrkadlo učenia katolickeho vo sv. obradoch, ktorých uživa sv. cirkev katolícka pri verejných službách Božích. Spísal za Reh. Rippel Henrik Himioben; preložil Fr. R. Osvald. Diel II. Cena viazaného výtisku 60 kr.; VIII.; str. 175. Tlačou „Minervy“ v Pešti. 1875.

Oba tieto spisy vyšly nákladom spolku sv. Vojtecha v Trnave, i odporúčame jich snažne tým slov. katolíkom, ktorí neboli by ešte členami tohoto lit. spolku. Na zdar!

Listárň redakcie a administrácie.

Na „Slovesnosť“ neprihlásil sa dosiaľ dostatočný počet odberateľov, i nemôžeme č. 1. ešte vydať. Jestli do konca marca nebudeme mať 300—400 príhlasov a predplatkov, podávať bude v „O.“ slovesnostné články. Priateľom „Orla“ oznamujeme, že máme ešte č. 1. a 2. na sklade, tak že každý, kto sa predplatí, dostane jich obe. Tým študentom, ktorí nám o nových odberateľov zaopatria, dáme jeden výtisk nádavkom. Pánov, ktorí nám na ročník V. a VI. dlhujú, prosíme o čim skoršie doposlanie svojich doplatkov. — P. R. U. v L. Sv. M. Povest „Dve sestry“ čítam. Trochu je pre „Orla“ priveľká, nohá sa tomu odpomôcť. Keď nie tohto roku, nuž vyjde na rok. — P. J. K. v B. „Dve noci nad Baltom“ uverejníme. Cestopis píšete. Práce Vaše sú nám všetky milé. —

P. F. K. v S. Povest „Lazár“ dobre sa číta. Uverejníme. A nejaký obraz z terajšieho povstania nenapišete? — P. M. D. v Bud. Obraz II. budem čakať i Gyórho povest. — P. Ad. Sv. Os. v Budap. Heregovianske obrázky čakám. Ohlás sa! — P. J. Skult. v Bud. Povest ráčte dokončiť, uverejní sa. Kde bývate? — P. P. Or. v N. Otáznu báseň nedostali sme; listovne viac. — P. D. Šustek v Čikágu. Zprávy Vaše o výstave Filadelfickej budú nám milé. Obrázky sme objednali. Minulé ročníky „Orla“ pošleme Vám. Na zdar! — P. J. B. v Prešove. Preznačili sme Vás všetkých. — P. Cyr. v Příbore. Zasláné Vám 4. výt. „O.“ prišly nazpäť. Že Vás tam niet? — P. H. B. v „O.“ Listovne. Dieky!

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievdzí (Privigy):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Studujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učitelia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3¹/₂—4 hárkov silných, dna posledného každého na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydavateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihtlač.účast. spolok v T. Sv. Martine.